

500

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

Ն Ո Ր Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Յ Ա Ն

Մ Ա Ս Ն I

(1789—1870)

9(ա)(07)

ժ-89

ԶՆԵՐԻ ՎՈՐԱԿԱՎՈՐՍԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն

1938



30 MAY 2011

ՀԽՍՀ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎՈՐԱԿԱՎՈՐՄԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

№ 64      Հ Ե Ռ Ա Կ Ա Ո Ւ Ս Ո Ւ Ց Մ Ա Ն Գ Ր Ա Դ Ա Ր Ա Ն      № 64

9(-)(07)

24 JUN 2005

8-89

պ.

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

Ն Ո Ր Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Յ Ա Ն

ՄԱՍՆ I

(1789—1870)

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎՈՐԱԿԱՎՈՐՄԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն

1938



Թույլատրվում է ուղարկել մինչև բարձրագույն դպրոցների համաժխտթեանական կոմիտեյի կողմից հաստատելը:

Ն Ա Խ Ա Գ Ի Ծ

Ժ Ր Ա Գ Ի Ր

Ն Ո Ր Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Յ Ա Ն

Մ Ա Ս Ն I

(1789—1870)

Ն Ե Ր Ա Ծ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Նոր պատմութեան դասընթացի ժամանակագրական շրջանակները: Լենինը և Ստալինը նոր պատմութեան պերիոդիզացիայի մասին: Ընկ. ընկ. Ստալինի, Ժդանովի և Կիրովի դիտողութեանները պատմութեան դասագրքերի կոնսպեկտների մասին: Կուսակցութեան պատմութեան դասագրքերի մասին ընկ. Ստալինի գրած համակի նշանակութեունը և ԽՍՀՄ-ի պատմութեան դասագրքի կառավարական ժյուրիի վորոշումը նոր ժամանակավա պատմութեան ուսումնասիրութեան համար: Նոր պատմութեան առաջին շրջանի նախադրեալները: Հասունացումը «կապիտալիստական կենսաձևի ավելի կամ պակաս պատրաստի ձևերի, վորոնք աճել և հասունացել են Ֆեոդալական հասարակութեան ընդերքում՝ դեռ ևս մինչև բացահայտ հեղափոխութեունը» (Ստալին): Վաղ բուրժուական հեղափոխութեուններ, 16-րդ դարի Նիդերլանդական հեղափոխութեունը, 17-րդ դարի անգլիական հեղափոխութեունը: Բուրժուական հեղափոխութեունների և սոցիալիստական պրոլետարական մեծ հեղափոխութեան տարբերութեան և հակադրութեան դադափաբը վորպես Նոր պատմութեան դասընթացի հիմնական առանցք:



2815  
38



Նոր ժամանակի բուրժուական պատմագրութիւնը: Պատմական գիտութեան ֆալսիֆիկացիան և վերացումը ֆաշիստական յերկրներում:

Հակաֆաշիստական շարժումը բուրժուական պատմաբանների մի մասի մեջ: Հակահեղափոխական ֆաշիստական-տրոցկիստական-աջ յերկերեսանիների վաստարարութեան հետեանքների դեմ պայքարելու ինդիւիւնը խորհրդային պատմագրութեան մեջ: Բոլշեւիկյան զգաստութեան անհրաժեշտութիւնը՝ պատմական ճակատում դասակարգային թշնամիներին մերկացնելու և արմատախիլ անելու համար: Ընդհանուր պատմական դասընթացների բնութագիրը:

# I. ԱՐՍՈՒՅՈՒՏԻՍՏԱԿԱՆ-ՖԵՆՈԴԱԼԱԿԱՆ ԿԱՐԳԸ ՅԵՎՐՈՊԱՅՈՒՄ XVIII ԴԱՐԻ ՎԵՐՋԻ ԲՈՒԹՈՒՄԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽՈՐՅԱԿԻՆ. ԱՆԳԼԻԱՆ XVIII ԴԱՐԻ ՎԵՐՋԻՆ

Ամերիկայի միացյալ նահանգների կազմվելը

1. ԱՇԽԱՐՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՔԱՐՏԵԶԸ 1789 ԹՎԻՆ. ՅԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՆՐԱՆՑ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

2. ԱՆԳԼԻԱՆ 18-ՐԴ ԴԱՐԻ 60—80-ԱԿԱՆ ԹՎԵՐԻՆ

Անգլիան 18-րդ դարի վերջին: Արդյունաբերական հեղափոխութեան նախադրյալները: Ագրարային հեղաշրջման բնույթն ու նշանակութիւնը Անգլիայում: Պարլամենտական ցանկապատումներ: Արտաքին տուեալի աճումը և հետագա գաղութային զավթումները: Իշխող դասակարգերի տնտեսական քաղաքականութիւնը: Ագրարային պրոտեկցիոնիզմ: Մաքսային սխտեմ: Մենաշնորհներ: Մանուֆակտուրայի զարգացումը: Տեխնիկական Հեղաշրջումը մանածագործական արդյունաբերութեան մեջ (Սարգրիվս, Արկրայտ): Մեխանիկական մանածագործական հաստոց (Կրոմպտոմ): Գյուտարարութիւններ մետաղագործութեան ասպարիզում (Կորս): Ուստաի շոգեմեքենան: Գործարանային պըրօդետարիատի առաջանալը: Արդյունաբերական բուրժուազիա: Կանանց և մանկական աշխատանք: Պատուելիք: Բանվոր դա-

սակարգի դրութիւնը: Անգլիան 18-րդ դարի վերջում Յեվրոպայի ամենաառաջավոր արդյունաբերական յերկերն է:

Անգլիայի պարլամենտն ու կաբինետները 18-րդ դարի վերջին յերրորդում: Գեորգ 3-րդ և տորիսների վերադարձն իշխանութեան: Ուիլիսի գործը և պարլամենտական ռեֆորմի համար մղվող պայքարի սկիզբն Անգլիայում: Յոթնամյա պատերազմի վերջը և նոր քաղաքականութիւնը գաղութների նկատմամբ:

Բուրժուական քաղաքատնտեսութիւն: Ա. Մմտ:

## 3. ՀՅՈՒՍԻՍ-ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԻ ՊԱՅԳԱՐՆ ԱՆԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Յեվրոպական պետութիւնների գաղութները Հյուսիսային Ամերիկայում 18-րդ դարի 70-ական թվականների մոտ: Անգլիայի քաղաքականութիւնը Հյուսիս-ամերիկայի գաղութներում: Գաղութների յերեք տիպ: Նոր Անգլիա, միջին ատլանտյան և հարավային ատլանտյան գաղութներ: Այդ գաղութների եկոնոմիկայի և նրանց կառավարելու մեջ յեղած տարբերութիւնը: Գյուղատնտեսութիւնը, արդյունաբերութիւնը և քառուկը գաղութներում: Սպիտակների ծառայագրական ծառայութիւնը (ժամանակավոր ստրկութիւն) և նեգրերի ստրկութիւնը: Հողերի դավթումը գաղութցիների (կոլոնիստների) կողմից և հընդիկ ցեղերի վոչնչացումը: Նորաբնակների շարժումն Ալլեգանիցային կողմ, Սկվատտերներ: Գաղութցիների կենցաղը: Յեկեղեցու դերը: Բ. Ֆրանկլինը վորպես գիտնական, հասարակական գործիչ քաղաքագետ: Գեորգ 3-րդի հրովարտակը Ալլեգանիցային կողմն բնակավայրեր հաստատելն արգելելու մասին. (1773) Ակտ Կրեբեկի մասին (1774): Մետրոպոլիայի պայքարը գաղութների արդյունաբերութեան և առևտրի դեմ: Որենք դրոշմատուրքի մասին: Անգլիական տպրանքների բոյկոտը: 1774 թ. կոնգրեսը: Ս. Ա. դա մ ս: Պատերազմի սկիզբն անգլիացիների դեմ (1775): Անկախութեան դեկլարացիան (1776): Դասակարգային պայքարն անկախութեան համար մղվող պատերազմի ընթացքում: Վաշինգտոնը և նրա դերը: Պատերազմական գործողութիւնների ընթացքը: Ֆրանսիայի ռազմական ոգնութիւնը գաղութներին:



Կոնֆեդերացիայի հոգւածները: Վերսալի խաղաղությունը (1783): Շեյաի ապստամբությունը: Միացյալ Նահանգների սահմանադրությունը: Ամերիկական բուրժուական սահմանադրության արմատական տարբերությունը ԽՍՀՄ-ի սահմանադրությունից:

#### 4. ԱՐՄՈՂՅՈՒՏԻՍՏԱԿԱՆ-ՖԵՌՄԱԿԱՆ ԿԱՐԳԸ ՖՐԱՆՍԻԱ-ՅՈՒՄ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽՈՐՅԱԿԻՆ

Ֆրանսիայի տնտեսական դրությունը 1789 թ. առաջ: Գաղութները գերը: Արդյունաբերության բնույթը (համաքարություններ, ազատ արհեստ, կապիտալիստական մանուֆակտուրա): Արտաքին և ներքին առևտուր: Կապիտալիստական արդյունաբերության և առևտրի զարգացման խոչնդոտները: Համաքարական վարդենների, յենթավարպետների, արհեստավորների, մանուֆակտուրաների բանվորների, քաղաքային չքավորության զրույթյունը: Քաղաքային «պլեբի» ապստամբությունը: Գյուղական արդյունաբերություն: Գյուղատնտեսություն, նրա անկումը: Ֆեոդալական հարաբերությունները գյուղում: Ֆրանսիական գյուղացիության դրությունը: Գյուղացիության շերտավորումը: «Ռուսական դպրոցը» (Լուչիցկի, Կաբեկ, Կովալսկի) նախահեղափոխական Ֆրանսիայի տնտեսական կարգի մասին: Գյուղացիների շահագործման ուժեղացումը 18-րդ դարի 2-րդ կիսում և գյուղի աղքատացումը: Գյուղացիական ապստամբություններ: Նախահեղափոխական Ֆրանսիայի քաղաքական կարգը: Աքսուլում միապետություն: Իշխող դասեր (հոգեվորականություն, ազնվականություն): Յերրորդ դաս: Բանակ: Հարկային սխտամ: Կապալներ (откупы): Բուրժուական ռեֆորմների փորձեր (Տյուրգո): Ավագանիների (նոտարների) ժողովը:

#### 5. ԲՈՒՐժՈՒԱԿԱՆ ԻԴԵՈԼՈԳԻԱՅԻ ՅԵՎ ՊԼԵԲԵՑՈՒԹՅԱՆ ԻԴԵՈԼՈԳԻԱՅԻ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ

Բուրժուազիայի պայքարը ազնվականության դեմ: Ֆիզիոկրատներ: Բուրժուական փիլիսոփայություն և պայքար յեկեղեցու դեմ: Վոլտեր: Մոնտեսքյո: Անգլիական սահմանադրական կարգերի պրոպագանդը Մոնտեսքյոյի կողմից («Որենքների վոգին»): Ֆրանսիական մատերիալիստներ: Դիդրո: Հոլբախ, Հելվե-

ցիուս: «Ենցիկլոպեդիա»: Մանր բուրժուազիայի իդեոլոգ՝ Ռուսսոն: («Հասարակական դաշինք»): Ուտոպիական կոմունիստներ (Մեյլլե): Բուրժուական լուսավորականությունը Գերմանիայում—Լեսսինգ:

Դիտտեթյան վիճակը 18-րդ դարի վերջին: Բյուֆֆոն, Լիննեյ: Լավուադե, Զիններ, Հալլեր, Մոնգոլֆյերի (1783): Ֆրանսիան և նրա բուրժուական կուլտուրայի ազդեցությունը ֆեոդալական Յեվրոպայի վրա:

## II. XVIII ԴԱՐԻ ՎԵՐՋԻ ԲՈՒՐժՈՒԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ

#### 6. ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԲՈՒՐժՈՒԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հիմնական պատմական դպրոցները Ֆրանսիական հեղափոխության ուսումնասիրության բնագավառում: Ռեստավրացիայի բուրժուական պատմաբանները (Թիեր, Մինյե): 40—50-ական թվականների մանր-բուրժուական պատմաբանները (Լուի-Բլան, Միշլե): Ռեակցիոն-բուրժուական պատմաբանները (1871 թվի կոմունայից հետո (Թեն):

Հեղափոխության պատմագրությունը յերրորդ հանրապետության ժամանակ և ուղղությունների պայքարը նրա մեջ (Ուլր և Մատյեզ): «Ռուսական դպրոց»: Սոց. դեմոկր. պատմագրությունը նախապատերազմյան շրջանում (Ժորես և Կունով): Մարքսիզմ-լենինիզմի կրթիկները Ֆրանսիական հեղափոխության պատմության մասին: Ֆրանսիական հեղափոխության պրոբլեմները խորհրդային պատմագրության մեջ: Տրոցկիստական յերկերեսանիների հակահեղափոխական փնտառարությունը Ֆրանսիական հեղափոխության հարցերի մշակման գործում:

#### 7. ԽՈՇՈՐ ԲՈՒՐժՈՒԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳԼՈՒԽ

1788-89 թ.թ. ձմեռը և ժողովրդական մասսաների կարիքների սրվելը: «Վերնախավերի» ճգնաժամը: Ընտրական կամպանիա, նակազներ և Գլխավոր շտապներ



հրավիրումը 1789 թվի մայիսի 5-ին: Դիւանի շտաբները Ազգային ժողով(17 հունիսի) և Հիմնադիր ժողով (հունիսի 9-ին) հայտարարելը: Արքունիքի հակահեղափոխական դավադրութիւնը: Ապստամբութիւնը Փարիզում հուլիսի 14-ին և պիլեքական մասսաների դերը: Բաստիլիայի առումը: Իշխանութիւնի գրավումը բուրժուազիայի ձեռքով: «Մունիցիպալ հեղափոխութիւն»: Ազգային գվարդիանի տեղերում: Նոր իշխանութիւնի որդանները:

Բուրժուազիան և ժողովուրդը (բանվորներ, արհեստավորներ, գյուղացիներ, քաղաքների մանր բուրժուազիան): Մարդու և քաղաքացու իրավունքների ղեկարացման»(1789թ. ոգոստոս) և նրա հեղափոխական նշանակութիւնը: «Ազատութիւն, հավասարութիւն և յեղաշարժութիւն» բուրժուական լոզունգների դասակարգային բովանդակութիւնը: Աշխատավոր և շահագործվող ժողովրդի իրավունքների ղեկարացման—ԽՍՀՄ-ի պրոլետարական մեծ հեղափոխութիւնի ահա՛ն և: Նրա սկզբունքային տարբերութիւնը 1789 թ- ղեկարացիայից:

Բանվորների և գյուղացիների ապստամբութիւնները դավաճներում: Ոգոստոսի 4-ի դեպքերը և արշավանք դեպի Վերսալ հոկտեմբերի 5-6-ին: Լաֆայետի դերը: Բուրժուազիայի վերնախավի բոլոր լիբերալ ազնվականութիւնի հետ: Հիմնադիր ժողովի կուսակցութիւնները: Ֆեյսանները—հիմնադիր ժողովի իշխող կուսակցութիւնն է: Միւրաբո: Հիմնադիր ժողովի ձախ թիվը: Մաքսիմիլիան Ռոբեսպիեր: Բուրժուական-կալվսմատիւրական բռնկի ագրարային քաղաքականութիւնը: Ոգոստոսյան ղեկերաներ: Պայքար գյուղացիութիւնի հեղափոխական պահանջների դեմ: Կալվաժատների հիմնական ֆեոդալական իրավունքների ճանաչումը: Գյուղացիների համար այդ իրավունքները ծանր պայմաններով յետ դնելու (ВЫКУП) սահմանումը: Քաղաքային սեկցիաների կազմվելը Փարիզում(1789թ. դեկտեմբեր):

Աբսոլյուտիստական—ֆեոդալական միապետութիւնի վերածումը բուրժուական միապետութիւն: Դասային արտոնութիւնների վերացումը: Յեկեղեցական հողատիրութիւնի վերացումը: 1791 թ. ցենզային սահմանադրութիւնը: Ակտիվ և պասիվ քաղաքացիներ: Մունիցիպալ ռեֆորմը և բուրժուական տիրապետութիւնի ամրացումը մունիցիպալիտետներում: Փարիզի մունիցիպալ կառուցվածքը: Փարիզի ահումները: Դատարանի հակադեմոկրատական

կազմակերպումը: Վարձու բանակի պահպանումը և վոստիկանութիւնի ուժեղացումը: Հիմնադիր ժողովի ֆինանսական քաղաքականութիւնը հոգուտ ֆինանսական արխտոկրատիայի: Պայքար բանվորների կազմակերպութիւնների դեմ: Լե-Շապելայի որհնքը (1791 թ.):

Պետութիւն և յեկեղեցու դաշինքի պահպանումը: Հոգևորական անձանց պետական աստիճանավորներ դարձնելը: Ժողովրդական կրթութիւնի հին սխտեմի պահպանումը: Գաղութային ճնշման պահպանումը: Ֆրանսիական գաղութներում նեղերի պայքարը ազատագրման համար:

Պիլեքական ուղղութիւնի աճումը բուրժուազիայի հակադեմոկրատական քաղաքականութիւնի նկատմամբ (Մարատ): «Կատաղիները»: Հեղափոխական ահումներն ու մամուլը: Պիլեքական ուղղութիւնի պահանջները: Ռոյալիստների և «վոյ սահմանադրական» հոգեվորականութիւնի հակահեղափոխական գործունեութիւնը: Արքունիքի դավաճանական քաղաքականութիւնը: Լյուդովիկոս 16-րդի փախուստը Վերսին (1791թ. հուլիսի 20-ին): Փարիզի ցարական դեսպանի դերն այդ փախուստում: Հանրապետական շարժումը: Գնդակահարութիւնն Մարսյան դաշտում (1791 թ. հուլիսի 17-ին): Հանրապետական և միապետական բուրժուազիա: Հիմնադիր ժողովի հաշտութիւնը թագավորի հետ վորպես միապետական բուրժուազիայի հաղթանակի արտահայտութիւն:

Որհնադրական ժողովի գումարումը, (1791 թ. 1-հոկտեմբերի): Ժողովի քաղաքական կուսակցութիւններն ու նրանց ծրագրերը: Տնտեսական ճգնաժամ: Ինֆլյացիա և թանգութիւնի աճում: Քաղաքների անկարգութիւնները Փարիզում և գավառներում 1792 թվի սկզբին: Հումքի ճգնաժամ: Գործադրկութիւնի աճումը: Գյուղացիական շարժում: «Ագրարային որհնք» և զնացուցակ սահմանելու պահանջ: Դոյնվիշի: տնտեսական լիբերալիզմի քաղաքականութիւնի պաշտպանութիւնը ժողովի կողմից: Ռոյալիստների և «վոյ սահմանադրական» հոգեւորականութիւնի փորձերը ոգտագործելու մասսաների անբավականութիւնը հոգուտ հակահեղափոխութիւնի: Ժողովի ղեկերանները յերգում չընդունած հոգեւորականութիւնի և եմիգրանտների մասին և հակահեղափոխութիւնի ոժանդակումը թագավորի կողմից:



Ֆեոդալական Յեվրոպա և հեղափոխական Ֆրանսիա: Եմիգրանտների դերը ինտերվենցիա նախապատրաստելու գործում: Պատերազմի սկիզբն Ավստրիայի և Պրուսիայի դեմ (20-ապրիլի 1792 թ.): Հակահեղափոխական կոալիցիայի ռազմական ուժերը և պլանները: Ֆրանսիական բանակի անհաջողությունը: Հակահեղափոխությունից բանակի ակտիվացումը յերկրի ներսում: Արքունիքի դավաճանական քաղաքականությունը: Ցույց Փարիզում 20 հունիսի 1792 թվին: Գեներալիտետի հակահեղափոխական դիրքը (Լաֆայետ): Ֆեդերատների պահանջները (23 հունիսի) Լյուդովիկոս 16-րդին դահլիճից անելու մասին: Բրաունշվիցի դուքսի մանիֆեստը և ժողովրդական շարժման վերելքը Փարիզում: Զինված ապստամբություն նախապատրաստումը: Ինսուրբեկցիոն կոմունա: 1793 թ. ոգոստոսի 10-ի հեղափոխությունը և միապետության տապալումը Ֆրանսիայում:

#### 8. ԼԵՌԱՆ ՅԵՎ ԺԻՐՈՆ ԴԱՅԻ ՊԱՅՔԱՐԸ

Փարիզի կոմունան և Որենսդրական ժողովը: Ընդհանուր ընտրական իրավունքի, Ազգային կոնվենտի, «կասկածելիների» նկատմամբ վճռական միջոցների, հակահեղափոխականներին դատելու համար արտակարգ տրիբունալներ ստեղծելու, սննդամթերքների սպեկուլյացիայի դեմ պայքարելու պահանջներ: Ռոյալիստական մամուլի շարժումն կոմունայի կողմից: Որենսդրական ժողովի դիմադրությունը կոմունայի հեղափոխական նախաձեռնությունը: Ժողովի հրաժարումը հանրապետության հայտարարումից: Կոմունան ցրելու և մասսաներին զինաթափ անելու փորձեր:

Անհաջողություններ ճակատում: Լոնգվիլի առումը: Վերդեների պաշարումը: Ռոյալիստական դավադրություններ: Մասսայական հեղափոխական տերրորի առաջին ակտը («սեպտեմբերյան որերը»): Յերդում չընդունած քահանաների արտաքսումը: Հեղափոխական բանակի կազմակերպման սկիզբը: Վալմիի հաղթանակը (20-սեպտեմբերի 1792 թ.):

Որենսդրական ժողովի միջոցառումները ագրարային և պարենավորման հարցերում:

Որենսդրական ժողովի ցրումը և Ազգային կոնվենտի գումարումը (20-սեպտեմբերի 1792 թ.): Հանրապետության հայտա-

րարումը: Կոնվենտի քաղաքական կուսակցությունները և նրանց առաջնորդները: Լեոբ և Ժիրոնզան, նրանց սոցիալ-քաղաքական ծրագրերը: Լեոբն սերտ կապը Կոմունայի հետ: Ժիրոնզայի ղեկավար դերը Կոնվենտում:

Տնտեսական ճգնաժամի սրումը: Թանգուեյան և գործազրկության աճումը: Քաղցած բուլետեր քաղաքներում և ազդարային շարժումը գյուղում: «Կատաղիների» յերույթները: Բարլե և Ժակ Ռու: «Կատաղիների» ծրագրերը: Յակոբյանները և «կատաղիները»:

Ժիրոնզայի պայքարը Լեոբն դեմ: Ժիրոնզայի արշավանքը Փարիզյան Կոմունայի դեմ: Ժիրոնզայի փորձը «Դեպարտամենտական գվարդիան» հակադրելու Փարիզի հեղափոխական մասսաներին: Դանտոնի հեռացումը կառավարությունից: Կոմունայի վեր ընտրությունը: Լյուդովիկոս 16-րդի դատի ձգձգումը Եմիգրանտները կորչեցում: Ժողովրդին զինելու միջոցով թագավորին փրկելու փորձեր: Լյուդովիկոս 16-րդի մահապատիժը (21-հունվարի 1793 թ.):

Վտանգ հեղափոխության համար դրսից: Ֆրանսիան պատերազմ է հայտարարում Անգլիային, Հոլլանդիային և Իսպանիային: Անգլիան հակահեղափոխական կոալիցիայի գլուխ: Անհաջողություններ ճակատում (մարտ 1793 թ.) և թշնամու զորքերի նոր ներխուժում Ֆրանսիա: Ժիրոնզան չի ցանկանում «հեղափոխական ձևով» պատերազմ վարել: Կառավարության անհետևողական պայքարը ներքին հակահեղափոխության դեմ: Ապրտամբություն Վանդեյայում: Դյումուրյեի դավաճանությունը: Յակոբյանները մասսաների գլուխ: Հեղափոխական ուժերի կազմակերպումը Փարիզի սեկցիաների և Կոմունայի կողմից (հարաբերությունների հաստատում գավառական մունիցիպալիտետների հետ: Հալլենիքն հայտարարվում է վտանգի մեջ: Կոմունան հայտարարվում է հեղափոխական դրություն մեջ, Փարիզի ռազմական ուժերի գլխավոր հրամանատարի նշանակումը): Հասարակական փրկության առաջին կոմիտեն և նրա քաղաքականությունը: Դանտոնի դիրքը: Սեկցիաների պահանջը Ժիրոնզիստներին Կոնվենտից հեռացնելու մասին: Զինված ապստամբության կազմակերպում սեկցիաների կողմից:



Մայիսի 31—հունիսի 2-ի հեղափոխությունը: Բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխական ղեկավարության հաստատում: Քաղաքացիական պատերազմը Փրանսիայում 1793 թ.: Ժիրոնդիստական և ռոյալիստական ապստամբություններ ղեկավարում են անհետնում: Մարտի սպանությունը (13 հուլիսի 1793 թ.): Հեղափոխական-դեմոկրատական ղեկավարության հաղթանակը քաղաքացիական պատերազմում, վոր հենվում եր մանր բուրժուազիայի, արհեստավորների, բանվորների և գյուղացիների վրա: Յակոբյանները, վորպես իր ժամանակվա հեղափոխական դասակարգի՝ բուրժուազիայի ամենամեծական ներկայացուցիչները:

1793 թվի սահմանադրությունը: Մարտի և քաղաքացու իրավունքների նոր ղեկավարացիան, վորպես բուրժուա-դեմոկրատական սկզբունքների արտահայտություն: Յակոբյանները-հետևողական բուրժուական դեմոկրատներ: Հեղափոխական կառավարությունը և նրա կազմակերպումը: Հասարակական փրկություն և հասարակական անվտանգություն կոմիտե: Կոնվենտի կոմիտարները: Հեղափոխական տերրորը և ներքին հակահեղափոխության ճնշումը: Հեղափոխական տրիբունալ: Հեղափոխական բանակի կազմակերպումը և Կարնոյի ռազմական նոր տակտիկան: Հեղափոխական պատերազմի նոր ծրագիրը: «Խաղաղություն խրճիթներին պատերազմ պալատներին»: Հանրապետություն ծանր դրությունը 1793 թվի ամռան վերջին: Անգլիայի և կոյսիցիայի մասնակից ֆեոդալական յերկրների լրտեսությունը Փրանսիայում: Ցարական Ռուսաստանը և հեղափոխական Փրանսիան:

Յակոբինյան կառավարության սոցիալ-տնտեսական քաղաքականությունը: Ագրարային քաղաքականություն: Ֆինանսական քաղաքականություն: Յակոբյաններն ու «կադաղիները»: Որենքներ մաքսիմոմի մասին: Բանվորական որենսդրություն: Յակոբյանների քաղաքականությունը բանվորական հարցում: Կաթոլիկ յեկեղեցու խրախուսումը կառավարության կողմից: Ֆեոդալիզմի վոչնչացումը պրեբյալական ձևով: Յակոբինական կառավարության սոցիալ-տնտեսական քաղաքականությունը սահմանափակվածությունը:

Յակոբինյան ղեկավարության զարգացման պերիոդները (հունիս—սեպտեմբեր 1793 թվի. սեպտեմբեր 1793—մարտ 1794 թվի, մարտ—հուլիս 1794): Ֆրակցիաների պայքարը յակոբինյան բրկի ներսում: Ռոբեսպյեր, Դանտոն, Եբեր, Շոմեպտ: Եբեր-ախտների և դանտոնիստների պարտությունը: Ռոբեսպյերականների սոցիալ տնտեսական ծրագիրը: Վանտոզյան ղեկերտներ (փետրվար—մարտ 1794 թ.): Հաղթանակ հակառակորդ և հանրապետության ամրացում: Բուրժուական հակահեղափոխության ակտիվացում և նրա բրկը ֆեոդալական ուլթերի հետ: Մանր բուրժուազիայի և գյուղացիության տատանումները: [1] տարվա տերմիդորի 9-ի հեղաշրջումը (27 հուլիսի 1794 թ.): Հակահեղափոխական արոցկիստական ղրպարտությունը «տերմիդորի» մասին ԽՍՀՄ-ում: Դրա կապը ԽՍՀՄ-ում սոցիալիստական հեղափոխության պարտության նկատմամբ արոցկիստների ունեցած դերքավորման հետ: Մարքսը, Ենգելսը, Լենինը և Ստալինը տերմիդորի 9-ի մասին:

Փրանսիական հեղափոխությունը և կուլտուրա: Դիտնականների ծառայությունը հեղափոխությանը (Լամարկ, Կարնո, Լապլաս, Մոնտ, Բերտոլլե և ուրիշներ): Դիտնականների ծառայությունը հակահեղափոխությանը (Լավուազյե, Բայի): Զրի ուսում մտցնել կոնվենտի կողմից (1793): «Ինստիտուտի», Ազգային գրադարանի, Նորմալ դպրոցի, Պոլիտեխնիկ ինստիտուտի հիմնադրումը: Մետրական սխեմ, նոր որացույց: Հեղափոխական տարիների կենցաղը:

Փրանսիական բուրժուական հեղափոխության արդյունքներն ու նշանակությունը: Ֆեոդալական հարաբերությունների վճռական վերացում գյուղում: Մանր հողատերերի բազմաթիվ շերտի ստեղծում: Համքարությունների, ներքին մաքսատների, այլ խոչնդոտների վոչնչացումն արդյունաբերության և առևվտրրի մեջ: Դասերի վոչնչացումն: Վարչական և դատական նոր ապարատ: Բուրժուական սեփականության հաստատումն: «Փրանսիական բուրժուական հեղափոխության» սահմանափակվածությունը, «վորը դասակարգային տիրապետության և շահագործման մի տեսակը փոխարինեց դասակարգային տիրապետության և շահագործման մի այլ՝ ավելի պրոգրեսիվ տեսակով»: (Միջնակարգ դպրոցի 3 և 4-րդ դասարանների համար ԽՍՀՄ-ի պատ-



մության լավագույն դասագրքի մրցանակաբաշխության կառավարական հանձնաժողովի ժյուրիի վորոշումից)։

Արմատական տարբերությունը և հակադրությունը 18-րդ դ. վերջի ֆրանսիական հեղափոխության, վորպես բուրժուական հեղափոխության, և 1917 թ. Ռուսաստանի սոցիալիստական պրոլետարական մեծ հեղափոխության միջև։

Լենինն ու Ստալինը ֆրանսիական բուրժուական հեղափոխության բնույթի և նշանակության մասին։

«... ուս պեխանովականներն ու մենշևիկները, Սարուվեյի այդ հետևորդները, վորոնք ցանկանում են մարքսիստներ համարվել... մարքսիզմը այնպիսի խղճուկ-լիբերալ աղավաղման վերածեցին, վոր բուրժուական և պրոլետարական հեղափոխություններն հակադրելուց բացի նրանց համար վոչինչ գոյություն չունի, իսկ այդ հակադրությունն էլ նրանք ծայր աստիճան մեռյալ են ընթանում։

Յեթե որինակի համար վերցնենք 20-րդ դարի հեղափոխությունները, ապա և՛ պորտուգալական, և՛ թյուրքական հեղափոխություններն, ի հարկե, պետք է համարել բուրժուական։ Բայց վոչ մեկը, վոչ էլ մյուսը «ժողովրդական» չեն հանդիսանում, վորովհետեւ ժողովրդի ժառանգ, նրա հակայական մեծամասնությունը ակտիվորեն, ինքնուրույն կերպով, իրենց սեփական տնտեսական և քաղաքական պահանջներով վոչ այս, և վոչ էլ մյուս հեղափոխության մեջ նկատելիորեն հանդես չեն գալիս։ Ընդհակառակն 1905—1907 թ. ռուսական բուրժուական հեղափոխությունը, թեև նրա մեջ այնպիսի «փայլուն» հաջողություններ չկային, վոր յերբեմն յերբեմն բաժին էյին ընկնում պորտուգալական և թյուրքական հեղափոխություններին, անկասկած, «խկապեա ժողովրդական» հեղափոխություն էր, վորովհետեւ ժողովրդի մասսան, նրա մեծամասնությունը հասարակական ամենախոր «ստորին խավերը» վոր ճգնված էյին ճնշումով և շահագործմամբ, վորտք էյին կանգնում ինքնուրույնաբար, հեղափոխության ամբողջ ընթացքի վրա զրին իրենց պահանջների, կործանվող հին հասարակության փոխարեն նոր հասարակությունը յուրովի կառուցելու իրենց փորձերի կնիքը»։

(Լենին, Յերկեր, հատ. XXI, էջ 395—396 ռուս. հրատ.)

«... 18-րդ դարի վերջի Ֆրանսիան բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխության դարաշրջանում շրջապատված էր շատ ավելի հետաքննաց կիսաֆեոդալական յերկրներով, վորոնք ծառայում էյին վորպես ռեստավրացիայի պահեստ, իսկ 20-րդ դարի սկզբի Ռուսաստանը, իր բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխության դարաշրջանում, շրջապատված էր շատ ավելի առաջավոր յերկրներով... »։

(Լենին, զեկուցում միացուցիչ համագումարի մասին, հատ. IX, 190, ռուս. հրատ.)

«Միթե ֆրանսիական մեծ հեղափոխությունը աղվովատական հեղափոխություն էր, և վոչ թե ժողովրդական հեղափոխություն, վորը հաղթեց, հսկայական մասսաներին վորտքի հանելով ֆեոդալիզմի դեմ և պաշտպանելով յերրորդ դասի շահերը։ (Ստալին, Լենինիզմի հարցերը, 10-րդ հրատ. հայ. թարգմ. էջ 754)։

«1793 և 1848 թ. թ. և՛ Ֆրանսիայում, և՛ Գերմանիայում, և՛ ամբողջ Յեվրոպայում ռեկտիվորեն հերթի յեր զրված բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխությունը»։ (Լենին, հատ. 19-րդ, էջ 187)։

«... «Բուրժուա-դեմոկրատական հեղաշրջումը, վորը Ֆրանսիան իրականացրեց 1789 թվին, և Գերմանիան՝ 1848 թվին, առաջին դեպքում հասցվեց մինչև վերջ, իսկ յերկրորդ դեպքում վոչ»...։ (Լենին, Յերկեր, հատոր, 8-րդ, 190—191)։

Հեղափոխության հիմնական շարժիչ ուժերը։ Մարքսը, Ենգելսը, Լենինը, Ստալինը յակոբինյան դիկտատուրայի նշանակության մասին։ Բուրժուական դեմոկրատիայի Սահմանափակվածությունը։ Ընկ. Ստալինը բուրժուական հեղափոխության և սոցիալիստական հեղափոխության հինգ հիմնական սկզբունքային տարբերությունների մասին։

## 10. ՏԵՐՄԻՆՈՐԻԱՆԱԿԱՆ ՀԱԿԱՆՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԴԻՐԵԿՏՈՐԻԱ

Տերմիդորիանական կոնվենտ (1794—1795 թ.թ.)։ Կառավարության վերակազմությունը։ Հեղափոխական տրիբունալի ֆունկցիաների սահմանափակումը։ Հակահեղափոխականների ազատումը բանդերից։ Յակոբինյան ակումբի փակումը։ Փարիզի



կոմունայի ցրումը: Հեղափոխական կոմիտեների ցրումը: Ժի-  
րոնդիստների վերադարձը կոնվենտ: Ռոյալիստական պրո-  
պագանդայի և գործունեություն աշխուժացումը յերկրում:  
Սպիտակ տերրոր: Սով: 4-րդ տարվա ժերմինալի 12-ի յերուլթը  
(1 ապրիլի 1795 թ.): Արշավանք հանրապետական-դեմոկրատ-  
ների դեմ: Ժողովրդական մասսաների զինաթափումը: Հեղափո-  
խական տրիբունալի դատավճիռներով բռնադատված գույքերի  
վերադարձները: Կղերականության աճումն ու ամրացումը յերկ-  
րում:

Տնտեսական փլուզում: Աշխատավոր ժողովրդական մաս-  
սաների աղքատություն աճումը քաղաքներում: 4-րդ տարվա  
1-3 պրերիալի ապստամբությունը Փարիզում (20-23 V ամսի  
1795 թ.): Ապստամբության ճնշումը Կոնվենտի կողմից՝ ռոյա-  
լիստների ոժանդակությամբ: Սպիտակ տերրորի հնոր ալիքը:  
Ռոյալիստական դավադրություններ: Հաղթություններ և 1795 թ.  
խաղաղության դաշինքը Պրուսիայի հետ: 3-րդ (1795) տար-  
վա սահմանադրությունը և ռոյալիստների ապստամբությունը:  
Ազգային կոնվենտի ցրումը (26 հոկտեմբերի 1795 թ.) և  
հինգհարյուրի խորհրդի և ավագանիների խորհրդի գումարու-  
մը: Գործադիր դիրեկտորիա (1795-1799 թ. թ.) Ցենզային  
բուրժուազիայի տիրապետությունը: Սպեկուլյացիայի սանձար-  
ձակ արշավը յերկրում սովի և տնտեսական փլուզման պայման-  
ներում: Նոր բուրժուազիա, նրա քաղաքական պահանջները:  
Միապետականների ու ժեբրի կոնսոլիդացիան: Ցերկրի աշխատա-  
վորների լայն մասսաների թշվառությունը:

Կոմունիզմի պրոպագանդան: Գրակի Բաբեֆ (1760-1797 թ. թ.)  
և նրա ուսմունքը: «Հավասարների» դավադրությունը: Գրիգելի  
պրովակացիան և դավադիրների ձերբակալումը: Բաբեֆի և  
Դարտեյի մահապատիժը (25 մայիսի 1797 թ.): Բաբեֆական-  
ությունից պատմական նշանակությունը:

Դիրեկտորիայի կառավարության անկայուն դրությունը: Ցակո-  
բինյան և ռոյալիստական դավադրություններ: Բանակի աճող քա-  
ղաքական դերը: Բոնապարտի իտալական արշավանքը: Բոնապարտը  
Փարիզում Կամպո-Ֆորմիական դաշնագրից (1797 թ.) հետո: Դիրեկ-  
տորիայի պրեստիժի անկումը: Դիրեկտորիայի անընդունակու-  
թյունը պաշտպանելու բուրժուազիայի շահերը ռոյալիստների

վոտնձգությունների և ժողովրդական մասսաների շարժում-  
ների դեմ: Արտաքին վտանգի ուժեղացումը յերկրորդ կալիցիա  
ստեղծելու կապակցությամբ (1798 թ.): Ընդհանուր աշխարհա-  
գոր (հունիս 1799 թ.): Ցակոբինյանների գործունեություն  
աշխուժացում: Որենքներ հարկադրական փոխառության և պա-  
տանդների մասին: Ցակոբինյան ակումբի գործունեություն  
ժամանակավոր վերսկսվելը: Ռոյալիստական ապստամբու-  
թյուններ Ֆրանսիայի հարավում: Ուժեղ իշխանություն պահանջը  
բուրժուազիայի համար: Դավադրություն Դիրեկտորիայի դեմ:  
Նապոլեոնի վերադարձը յեղիպտոսից: Բրյումերի 18-ի (1799 թ.  
նոյեմբերի 9-ի) պետական հեղաշրջումը: Դիրեկտորիայի վերա-  
ցումը և ժամանակավոր կոնսուլության սահմանումը: Բոնա-  
պարտիզմ և նրա դնահատությունը մարքսիզմ-լենինիզմի կլա-  
սիկների կողմից:

#### 11. ՅԵՎՐՈՊԱՆ ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԲՈՒԲՐՈՒԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Անգլիան և բուրժուական հեղափոխությունը Ֆրանսիա-  
յում: Հասարակական վրդովմունքը յերկրում: «Հեղափոխու-  
թյան ընկերություն» վոլյունյը Ֆրանսիական Ազգային ժողո-  
վին: Անգլիական արիստոկրատիայի թշնամական վերաբե-  
րմունքը դեպի Ֆրանսիական հեղափոխությունը: Եղ. Բորկը և  
նրա «գաղտնությունը» Ֆրանսիական հեղափոխության մասին  
(1790 թ.): Լիբերալները (Ֆոկս, Շերիդան) և ռադիկալները (Թ. Պեն)  
Ֆրանսիական հեղափոխության մասին: «Ժողովրդի բարեկամ-  
ներ» լիբերալ ընկերությունը (1792 թ.): Դեմոկրատական ըն-  
կերություններ: «Լոնդոնի թղթակցային ընկերությունը» և  
Թ. Գարդին: Ընտրական ռեֆորմի ոգտին յեղած շարժման աճումը:  
Տարածաշրջաններ վիգերի կուսակցության մեջ: Ցերկրի  
ռեակցիոն ելեմենտների կոնսոլիդացիան Պիտտ կրտսերի կառա-  
վարության շուրջը: Դեմոկրատական ընկերությունների հալածան-  
քները կառավարության կողմից: Թղթակցային ընկերությու-  
նների ջախջախումը: Որենք գործադրելուն արգելիլու մասին:  
Ֆրանսիական հեղափոխական բանակի հաղթությունների ազ-  
դեցությունը Անգլիայի վրա: Անգլիական կառավարության բու-  
րքը 1792 թ. նոյեմբերի 19-ի և դեկտեմբերի 15-ի դեկրետները



դեմ: Հուզմունքներ Իրլանդիայում և «Միացյալ Իրլանդացիներ» գործունեությունը: Անգլիական լինդորդերի դասակարգային ատելությունը բուրժուական-հեղափոխական Ֆրանսիայի հանդեպ: Պատերազմ Ֆրանսիայի հետ (1793թ.) և ղինվորական դիկտատուրայի հաստատումը յերկրում: «Հաբես կորպուս» ակտի վերացումը և դատավարություններ դեմոկրատական գործիչների դեմ (1794թ.):

Անգլիական յեվրոպական ֆեոդալական հակահեղափոխություն գլուխ: Անգլիական կառավարության ոժանդակությունը հակահեղափոխական ուժերին Ֆրանսիայում: Ինտերվենցիա, Տուլոնի առումը (22 ոգոստոսի 1793թ.):

Անգլիայի ոժանդակությունը, Վանդեյայի ապստամբությունը: Ինտերվենտների ջախջախումը հեղափոխական բանակի կողմից: Անգլիայի հաջողությունները Ֆրանսիայի դեմ վարած ծովային պատերազմում: Նոր գաղութների ձեռք բերում (Մալթա և այլն): Ֆրանսիայի դեմ յերկրորդ կտալիցիայի կազմակերպումը Անգլիայի ձեռքով: Ազգային սղատաղրական շարժումն Իրլանդիայում: Ֆրանսիայի ոժանդակությունը Իրլանդիայի շարժմանը: Գոշի եքսպեդիցիան դեպի Իրլանդիա: Ապստամբությունն Իրլանդիայում և նրա ճնշումը: Բանվորական շարժման ճնշումն Անգլիայում: Տրեգ-յունիոնների արգելումը (1799թ.): Իրլանդական ունիա (1800-1801 թ. թ.):

Բուրժուական հեղափոխությունը Ֆրանսիայում և ֆեոդալական Գերմանիան: Պիլնիցի Դաշնագիրը (1791 թ.): Գերմանական կառավարությունների կապը հակահեղափոխական եմիգրացիայի հետ: Առաջին կտալիցիա և պատերազմ Ֆրանսիայի հետ (1792թ.): Ֆրանսիայի բանակը և գերմանական պետությունների բանակը: Վալմիի ճակատամարտը (1792թ.): Պատերազմի ազդեցությունը Գերմանիայի քաղաքական վիճակի և ժողովրդական տնտեսության վրա: Դյուզդացիական յիւլյթները Գերմանիայում: Ֆրանսիական հեղափոխությունը և Գերմանիայի հասարակական կարծիքը: Ֆեոդալական Գերմանիայի թուլությունը բուրժուական հեղափոխության դեմ նրա վարած զինված պայքարում: Հեղափոխական Ֆրանսիայի դաշնակիցները ֆեոդալական Գերմանիայի ներսում: Ֆորստերը և Մայնցի կոմունան: Պրուսիայի ուժապառումը: Բազելի հաշտությունը

(1795թ.): Գերմանիայի տերրիտորիալ կորուստները: Ավստրիայի և Պրուսիայի մասնակցությունը Լեհաստանի բաժանմանը: Բազելի հաշտության ազդեցությունը Ավստրիայի վրա: Ավստրիայի կորուստները Կաթալոնիայի խաղաղության մասին Ռուսաստանի ոգնությունը ֆեոդալական Գերմանիային Ֆրանսիայի բուրժուական հեղափոխության դեմ նրա վարած պայքարում:

## 12. ԿՈՆՍՈՒԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ԿԱՅՄՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ

Ժամանակավոր կոնսուլությունը և նրա կազմակերպումը: Նապոլեոն Բոնապարտը-առաջին կոնսուլ: Ցուրդ տարվա սահմանադրությունը և Պլեբիսցիտ: Ազմինիստրատիվ կառավարչության կազմակերպումը: Հանրապետականների հալածանքները և ոռյալիստների հետ համաձայնության գալու փորձերը: Պայմանագիր շուանների հետ: Մամուլի հետապնդումներ: Արտակարգ տրիբունալներ: Կոնկորդատ (1801 թ.): Պլեբիսցիտ ցմահ կոնսուլություն մասին և 10-րդ տարվա սահմանադրությունը: Կայսրություն հաստատումը (18 մայիսի 1804 թ.):

Կոնսուլության արտաքին քաղաքականությունը: Դիրեկտորիայի սկսած պատերազմների վերջնալը: Լյուսեմբիլյան դաշնագիր (9 փետրվարի 1801 թ.), պատերազմի շարունակությունը Անգլիայի հետ: Ամյենի խաղաղությունը (25 մարտի 1802 թ.):

Ֆրանսիական բուրժուազիայի ձգտումը դեպի տերրիտորիալ զավթումները և գաղութային կայսրություն ստեղծելը: Եկապեդիցիա դեպի Սան-Դոմինգո (1802 թ.): Լուիզիանայի ձեռքբերումը (1802 թ.): Աննեկսիայի նախապատրաստում Մերձավոր Արևելքում: Դեկանի գործունեությունն Հնդկաստանում: Ալբերտիվ քաղաքականություն Իտալիայում, Շվեյցարիայում և Գերմանիայում: Հրաժարումն Անգլիայի հետ առևտրական պայմանագիր կնքելուց, անգլիական առևտրի սեղմումը կոնտինենտում: Խզումն Անգլիայի հետ և նոր պատերազմ սկսելը (1803 թ.):

Բոնապարտի ներքին քաղաքականությունը: Ազմինիստրատիվ կենտրոնացում: Յերկրի կառավարման ռազմա-բյուրոկրատական մեթոդներ: Քաղաքացիական, քրեական և առևտրական որենսդրություն: Արդյունաբերություն և առևտրի խրախուսում: Ար-



գելիչ պրոտեկցիոնիստական քաղաքականութիւն: Պարտված յերկրները վզին անխրաժանաժամար առևտրական պայմանագրեր փաթաթելը: Բանվորական միութիւնները և գործադուլների արգելում: Բանվորական գրքույկներ: Լրտեսութեան և պրովոկացիաների սխտամ բանվորները մեջ: Նապոլեոնյան կառավարութիւնը, վորպես մի կառավարութիւն, վորը խեղդեց հեղափոխութիւնը և ավարտեց միայն այն, ինչ վոր շահավետ եր խոշոր բուրժուազիային,

Կայսրութեան կողմաւիչ պատերազմները: Պատերազմները ազդեցութիւնը ֆեոդալական-արսուլյուտիստական Յեվրոպայի վրա: Նապոլեոնի բանակը: Պատերազմ Անգլիայի հետ ծովի վրա և ֆրանսիական նավատորմի կործանումը Տրաֆալգարի մոտ (1805 թ.): Յերբորդ կոալիցիա (1805 թ.): Ավստրիական բանակի կապիտուլյացիան Ուլմի մոտ (20 հոկտեմբերի 1805 թ.): Առևտուրիցի ճակատամարտը (2 դեկտեմբերի 1805 թ.) և Պրենբուրգի խաղաղութիւնը: Հոնոսսյան Կոնֆեդերացիայի ստեղծումը: Սրբազան հռոմեական կայսրութեան լուծարքը: Ավրատըրիական կայսրութեան կազմվելը: Զորքորդ կոալիցիա (1806 թ.) և պրուսական կամպանիան: Յենայի և Աուերշտեդտի ճակատամարտը (14 հոկտեմբերի 1806 թ.) և պրուսական բանակի կապիտուլյացիան: Քեյլիցյան դեկրետները «1806 թ.» և ցամաքային բլոկադան: Պրուսիայի ոկուպացիան: Եյլաույի ճակատամարտը (8 փետրվարի 1807 թ.): Ֆրիդլանդի ճակատամարտը (14 հունիսի 1807 թ.): Տիլզիտի խաղաղութիւնը (1807 թ.): Վարշավայի մեծ դքսութիւն և Վեստֆալյան թագավորութեան ստեղծումը: Գերմանիայի ստրկացումը: Լենինը Տիլզիտյան խաղաղութեան մասին:

Ֆրանսիական կայսրութիւնը Տիլզիտից հետո: Նապոլեոն 1-ին և Ալեքսանդր 1-ին: Կայսրների տեսակցութիւնն Երֆուրտում (1808 թ.): Ոպարդիցիա Նապոլեոնի արտաքին-քաղաքականութեան ծրագրերի դեմ Ֆրանսիայում (Թալէյրան): Բոնապարտի ռեակցիոն միջոցառումները զահն ամբաստելու նպատակով: Ազնվականութեան և դասային արտոնութիւնները վերականգնումը (1808 թ.): Մայորատ մտցնելը: Վոստիկանական հսկողութիւնը դպրոցի վրա:

Կայսրութեան ճգնաժամի սկիզբը: Սեփականատիրական

գյուղացիութեան դրութիւնը: Գյուղացիութեան ժառանգրի դրութեան վտանգարար և շրջադարձ կայսրութեան նկատմամբ նրա ունեցած վերաբերմունքի մեջ: Զորահամաժքներ, ռեկվիզիցիա, նոր հարկեր: Ուժեղացող շերտավորում գյուղում և կուլակի և վաշխառուի կողմից կատարվող կեղեքումը:

Ճամաքային բլոկադի անհաջողութիւնը: Նոր ազնվականութեան ոպարդիցիան արամադրութիւնները: Թալէյրանի և Ֆուշէյի դավաճանութիւնը: Արշավանք դեպի Իսպանիա (1808 թ.): Իսպանիայի պայքարն անկախութեան համար: Ազգային-ազատագրական շարժումների աճումը Յեվրոպայի յերկրներում Հինգերորդ կոալիցիա (1810 թ.): Վադրամ: Վիեննայի (Շենբրունյան) խաղաղութիւն (1809 թ.): Պապին աշխարհական իշխանութիւնից դրկիլը, կայսեր բանադրանքը (отлучение) և Պապի ձերբակալումը (1809 թ.): Կաթոլիկ հոգեվորականութեան ոպարդիցիան: Ռուսաստանը իրում և տնտեսական հարաբերութիւնները Ֆրանսիայի հետ (1810 թ. տարիֆը): Առևտրա-արդյունաբերական ճգնաժամ (1811 թ.) և նրա ազդեցութիւնը Ֆրանսիայի վրա: Ֆրանսիական բուրժուազիայի անբավականութիւնը: Ընդհարում Ռուսաստանի հետ Լիհաստանի հարցում: Նապոլեոնի արշավանքը Ռուսաստան: Պայքար Նապոլեոնի ոտարերկրյա արշավանքի դեմ: Բորոդինի ճակատամարտը և Մոսկվայի հանձնումը: «Մեծ բանակի» նահանջը: Վեցերորդ կոալիցիա (1813 թ.): Լայպցիգի ճակատամարտը (հոկտեմբեր 1813 թ.): Հոնոսսյան Կոնֆեդերացիայի քայքայումը: Ազգային շարժումը Գերմանիայում: Ֆրանսիական կամպանիան: Նապոլեոնի հրաժարականը, դաշնակիցների մուտքը Փարիզ: Բուրբոնների ռեստավրացիան: Նապոլեոնի արքայը Ելբա կղզին: Կայսրութեան ռեստավրացիան և հարյուրը յուր կէ 7-րդ կոալիցիա: Վատերլոո (հունիս 1815 թ.): Կայսրութեան անկումը: Նապոլեոնյան պատերազմների շրջանի պատմական արդիւնքները Յեվրոպայում:

### 13. ԱՆԳԼԻԱՆ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻ ԴԵՄ ՎԱՐԱԾ ՎՃԻԱԿԱՆ

ՊԱՅՔԱՐԻ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ (1803—1815 թ. թ.)

Անգլիան Ամյենի խաղաղութիւնից հետո: Նոր ընդհարումներ Ֆրանսիայի հետ (Մերձավոր Արեւիք, Հնդկաստան, Ելբա, Իտալիա, Շվեյցարիա, Մալտա): Ֆրանսիայի ռժանդակութիւնը



Իրանդեանի ազգային շարժմանը: Ապստամբություն Իրլանդիայում (1803 թ.): Պատերազմի վերակառուցման Գերմանիայի դեմ (18 մայիսի 1803 թ.): Պիտանի յերկրորդ միևնույնությունը: Բանակի և նավատորմի ուժեղացումը: Յերկրի ռազմական ուժերի կազմակերպում (կանոնավոր զորք, միլիցիա, նավատորմ): Ռազմա-ստորադասական շինարարություն:

Հարկային բեռան աճումը յերկրում: Արտոնությունների ուղղակի հարկեր վճարողների համար և անուղղակի հարկերի աճումը: Պետական բյուջեյի մշտական զեֆիցիտը: Պետական պարտքի աճումը: Թանգուլթյան աճում: Առևտրա-արդյունաբերական կոնյուկտուրայի առատություն և մասն արհեստավորների և մանր գյուղացիների մասնաշաղկապ քայքայում: Թղթադրամները արժեքի անկում: Արդյունաբերական հումքի և պարենի գների բարձրացում:

Ֆինանսական և առևտրա-արդյունաբերական բուրժուազիայի հարստացումը գինվորական մատակարարումներից և սպեկուլյացիայից: Պատվերի դրամայի անընդհատ աճում: Բանվոր դասակարգի զրուծությունը: Աշխատավարձի անկում: Անլեգալ արեգյունի իրենցիկ կազմակերպում բանվորների կողմից: Գործադուլային շարժում:

Պատերազմ Գերմանիայի հետ: Տրաֆալգարի ճակատամարտը (20 սեպտեմբերի 1805 թ.) և Անգլիայի տիրապետությունը ապահովումը ծովի վրա: Պայքար Գերմանիայի դեմ կոնտինենտում: Անգլիական վոսկին և յեվրոպական կոալիցիաները: Պիտանի կրտսերի մահը: Ռուսիան դեմի միևնույնությունը: Գերմանիայի անգլիական տնտեսական բլուրտում: 1806 թ. հրովարտակը Եւրոպայից մինչև Բրեստ՝ յեվրոպական ծովափը բլուրտայի յենթարկելու մասին: Անգլիական կառավարությունը հրովարտակները ծովային բլուրտային Միջերկրական ծովափի վրա տարածելու մասին: Տիլզիտի խաղաղությունը (1807 թ.) և դանիական նավատորմի զավթումը Անգլիայի կողմից: Հոլանդական և իսպանական գաղութների զավթումը: Անգլիայի համաձայնությունը պորտուգալիայի հետ (1807 թ.): Անգլիայի պայքարը Գերմանիայի դեմ Իսպանիայում: Գերմանիայի պարտությունը Յեվրոպայում իր արդյունաբերական հեգեմոնիան հաստատելու փորձում: Հարավային Ամերիկայի իսպանական գաղութների

կողմից փաստական անկախությունը նվաճելու սկիզբը (1810 թ.): Նոր շուկաներ Անգլիայի համար: Սպեկուլյատիվ յիս ու ղեռն Անգլիայում: Բանկային հիմնարկությունների արագ աճը: Հարավ-ամերիկական առևտրական կամպանիաներին ֆինանսական ոժանդակություն ցույց տալը: Հարաբերությունների սրումը ԱՄՆ-ի հետ: 1811 թ. առևտրա-արդյունաբերական ճգնաժամը և ֆինանսական փլուզումը:

Բանվոր դասակարգի զրուծյան խիստ վստացումը: Գործադուլային շարժման աճում: 1808 թվից: Գործադուլներ և բանվորական հուզմունքներ Լանկաշիրում, Ռոչլերում և այլուր: Մեքենաները բանվորներին դուրս են մղում գուլպայի, ժանյակի և մյուս արտադրություններից: Լուգդիտների շարժումը: Մեքենաների վոլնչացումը Նոտինգեմում, Յորքում և ուրիշ վայրերում: Արյունալի օրենսդրություն բանվորների դեմ, և լուգդիտների դաժան պատիժը: Բամբակադործ բանվորների մասնաշաղկապ զործադուլը (1818 թ.) և կառավարական ռեպրեսիաները: 1818 թ. վերջի առևտրա-արդյունաբերական վերելքը:

1812—1813 թ. թ. կամպանիան: Վելինգտոնի հաղթանակը Իսպանիայում, Գերմանիայի հարավում: Պատերազմ ԱՄՆ-ի հետ (1813—1814 թ. թ.): Գերմանիայի խաղաղությունը (14 դեկտեմբերի 1814 թ.): ԱՄՆ-ի հետ պատերազմի արդյունքները: Անգլիայի տնտեսական և քաղաքական հաղթանակները Գերմանիայի վրա:

#### 14. ԱԶԳԱՅԻՆ—ԲՈՒՐԺՈՒԱԿԱՆ ՇԱՐժՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ XIX ԴԱՐԻ ՍԿԶԻՈՒՄ

Գերմանիան Առևտրից և Յենայից հետո: Ազգային-ազատագրական շարժման սկիզբը: Տուգենբուրգ: Տնտեսականություն: Ճորտատերերի կողմից պրուսիայում անցկացվող բուրժուական ռեֆորմները: Շտեյնի ռեֆորմները (1807—1808 թ. թ.): 1807 թ. հոկտեմբերի 9-ի եղիկալը քաղաքային ինքնավարություն մասին: Եղիկալ կալվածատերերի և գյուղացիների մասին (1808 թ.): Շտեյնի հրաժարականը: Գարդենբերգ (1810 թ.): Եղիկալ կարգավորման մասին (14 սեպտեմբերի 1811 թ.): Շարն-հորստի և Գնեյզենաուլի գինվորական ռեֆորմը Պրուսիայում: Ենգելը Գնեյզենաուլի մասին: Նապոլեոն 1-ինի ռուսական ար-



շախմատ և Գերմանիան: «Մեծ բանակի» պարտությունը: «Ազատագրական պատերազմ» (1813—1815 թ. թ.): Կալիշի համաձայնությունը (1813 թ.): 1813—1815 թ. թ. կամպանիան: Հաղթանակ Ֆրանսիայի վրա: Վիեննայի կոնգրեսը և «միացյալ» Գերմանիայի կազմվելը 39 պետություններից: Ֆրանսիայի բուրժուական հեղափոխության և նապոլեոնյան պատերազմների զեմ պայքարելու շրջանի նշանակությունը Գերմանիայի համար:

#### 15. ԱՄՆ-Ը XVIII ԴԱՐԻ ՎԵՐՋԻՆ ՅԵՎ XIX ԴԱՐԻ ՍԿՋԻՆ

Յակոբինյան ակումբներ ԱՄՆ-ում: Ժենեյի գերը: Դեմոկրատիայի կազմվելը (Ջեֆերսոն): ԱՄՆ-ը Ֆրանսիայի բուրժուական հեղափոխության ժամանակ: Դեմոկրատական կուսակցության վերածնունդն հանրապետական կուսակցության: 1794 թ. զաշնադրերը (արականները) Անգլիայի հետ: Հանրապետականները հաղթանակը 1800 թ. ընտրություններին: Ջեֆերսոն, Սուտերի և արդյունաբերության աճումը 19-րդ դ. սկզբին: Լուիզիանայի գնումը Ֆրանսիայից (1803 թ.): Ընդհարում Անգլիայի հետ յեղոթական ավերի բլոկադայի կապակցությամբ: Նեբրասկայի ուրենքը (1807 թ.) և հարաբերությունների սրումը Անգլիայի հետ: Արևմտյան Ֆլորիդայի գրավումը (1810—1812 թ.թ.): Պատերազմ Անգլիայի հետ (1812—1814 թ.թ.) և Դենտի դաշնագիրը: Պատերազմի արդյունքները ԱՄՆ-ի համար:

#### 16. ԲԱԼԿԱՆՆԵՐ. ԹՅՈՒՐԻԱ (1789—1815 թ. թ.)

Թյուրքիան 18-րդ դարի վերջում: Թյուրքիայի սլավոնական պրովինցիաները: Գյուլագյուլության զրույթյունը: Սելիմ 3-րդը և նրա ռեֆորմները: Ֆրանսիական հեղափոխության ազդեցությունը Թյուրքիայի վրա: Բոնապարտի յեզիպտական եկսպեդիցիան և Թյուրքիայի միանալը յերկրորդ կալիցիային: Հասան-Ուլուի ապստամբությունը Բուլղարիայում: Չերնոգորիայի անկախությունը: Յենիչերիները Սերբիայում: Հատերիաները Հունաստանում: Ալբանացիք և Հույները: Ալ-Ֆաշա Յանինացի: Փարիզի խաղաղությունը (1803 թ.): Անգլո-Ֆրանսիական մերձակցությունը Թյուրքիայում: Ռուս-ափսարիական բանակցությունները Թյուրքիայի բաժանման մասին: Սլավոն ժողովուրդ-

ների ապստամբությունը Բալկաններում: Սերբիական կոտորածը (1804 թ.): Վահաբիաները Արաբիայում: Հեղափոխություն Սերբիայում: Սկուպչինա: Կարա-Գեորգի: Սերասայանի միսիոն (1806 թ.): Նեղուցների ռեֆորմի և դանուբյան իշխանությունների հարցը: Ռուսաստանի ներխուժումը դանուբյան իշխանությունները (1806 թ.): Անգլիական ուլտիմատումը Թյուրքիային: Նեղուցների զավթումը Անգլիայի կողմից: Ապստամբություն Կոստանդնուպոլսում: Անգլիացիների հարձակումը Յեզիպտայի վրա և անգլո-տաճկական պատերազմը: Սելիմ 3-րդի զինվորական ռեֆորմները: Նիզամ—Ջեզի: Յենիչերիների ապստամբությունը և քաղաքացիական պատերազմ: Սելիմ 3-րդի զահնկեցությունը: Մուստաֆա 4-րդ: Բաղադաքիական պատերազմի շարունակությունը: Բալյադգարի զինվորական զիկատումը: Մահմուդ 2-րդ: Յենիչերիների նոր ապստամբությունը (1809 թ.):

Տիլզիտի հաշտությունը և Նապոլեոն 1-ինի համաձայնությունը Ալեքսանդր 1-ինի հետ Թյուրքիայի վերաբերյալ: Ազգային շարժումը Թյուրքիայի սլավոնական մարզերում: Սլոբոդիայի զինադադարը: Ռուս-տաճկական պատերազմի վերախառումը: Բուխարեստի հաշտությունը: Փաշաների խուլվությունները: Մահմուդ-Ալի: Մամելուկների վոչնչացումը: Պատերազմ վահաբիաների հետ: Հեղաշրջում Սերբիայում (1811 թ.): Սերբ-տաճկական պատերազմ: Գարա-Գեորգիի անկումը: Միլոշ Ուրեչևիչ: 1814 թ. թ. ապստամբությունը և Սերբիայի համաձայնությունը Բարձրագույն Դուան հետ:

#### 17. 1794-1815 թ.թ. ՍՈՑԻԱԼ-ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ, ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱ

Արդյունաբերության, գյուղատնտեսության և առևտրի զարգացումը Յեզիպտայում և Հյուսիսային Ամերիկայում 18-րդ դարի վերջում—19-րդ դարի սկզբում: Բուրժուական հարաբերությունների և բուրժուական պետությունների հետագա զարգացումը Ֆրանսիայում կոնսուլության և կայսրության ժամանակ: Արդյունաբերության, առևտրի հաջողությունները: Բուրժուական սեփականության ամրացումը գյուղում:



Ժողովրդական մասսաների տնտեսական և քաղաքական նոր բարեկացում: Զինվորական-բյուրոկրատական պետական մեքենայի զարգացումը: Առաջին հարվածները ֆեոդալիզմին և բուրժուական ռեֆորմները Գերմանիայում, Իտալիայում, Իսպանիայում և Յեվրոպայի մյուս յերկրներում:

Գիտությունն ու արվեստը Ֆրանսիայում կոնսոլիդացան և կայսրության շրջանում: Լադրանտ, Գեյ-Լյուսսակ, Շատոբրիան, Դավիդ: Ֆրանսիական հեղափոխություն և բուրժուական Ֆրանսիայի ազդեցությունը Յեվրոպայի կոնսոլիդացման զարգացման վրա: Գերմանական գրականությունը ֆրանսիական բուրժուական հեղափոխության ազդեցության տակ: Շելլեր և Գյոթե: Այդ դարաշրջանի գերմանական փիլիսոփայությունը: Կանտ: Հերդեր և պոզերներ նրա իդեան: Պետալոցցու մանկավարժական գաղափարները: Բեթհոլեն:

#### 18. ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԿՈՆԳՐԵՍԸ. ՅԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՌԵԱԿՑԻԱՆ ՅԵՎ «ՍՐԲԱՋԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ»

Վիեննայի կոնգրեսը: Դաշնակիցների պայքարը կոնգրեսում: Կոնգրեսի «յեզրափակիչ ակտը» (հունիս 1815թ.): Յեվրոպայի քաղաքական քարտեզը կոնգրեսից հետո: Ռուսաստանի, Պրուսիայի և Ավստրիայի տերիտորիալ զավթումները: Գերմանիայի և Իտալիայի մասնատվածության ամրացումը: Լեհաստանի բաժանման ամրացումը: Սահմանադրական լեհական թագավորություն (Царство Польские) ստեղծումը ռուսական ցարի իշխանության տակ: Բուբրոնների ռեստավրացիան Ֆրանսիայում, Իսպանիայում և Նեապոլում: «Սրբազան դաշինքի» ստեղծումը (1815թ.): Ալեքսանդր 1-ին: Մետտերնիխ: Ռուսական ցարիզմի ռեակցիոն դերը 19-րդ դարի առաջին կիսում Յեվրոպայում: Ազնվականական ռեակցիայի իդեոլոգները՝ Ժոսեֆ դե-Մետեր, Գալլեր: Ազնվականության փորձերը վերադարձնելու բուրժուական հեղափոխության հետևանքով կորցրած իրենց դիրքերը:

«Սրբազան դաշինքը» հեղափոխական շարժման դեմ վարած պայքարում: Ռեակցիան Իսպանիայում: Ֆերդինանդ 7-րդ և 1812թ. սահմանադրության վերացումը: Իսպանիայի հարավ-ամերիկյան գաղութների պայքարը անկախության համար: Իսպանիան

և ռուսական ցարիզմը: «Սրբազան դաշինքի» Աախենի կոնգրեսը: Ալեքսանդր 1-ինի առաջարկությամբ Հարավային Ամերիկայում ինտերվենցիա կազմակերպելու մասին: 1820թ. իսպանական հեղափոխությունը: Ռիեգո և Կիրոզա: «Իսպանական հեղափոխությունը բուրժուա-լիբերալ ռազմական և դինաստիական բնույթը» (Մարքս): Սահմանադրության վերականգնումը: Իսպանական հեղափոխության ազդեցությունը մյուս յերկրներին վրա: Կորբոնարիները Իտալիայում: 1820թ. հեղափոխությունը Նեապոլում: Ռուսական ցարիզմի պլանները Իսպանիայում ինտերվենցիա կազմակերպելու վերաբերյալ: «Սրբազան դաշինքի» կոնգրեսները Տրոպաուսում և Լայբախում: Ավստրիական ինտերվենցիան Նեապոլում: շարժումը Պիեմոնտում և Կարլ Ալբերտի դիրքը: «Չափավորների» և «խանդավառների» պայքարը Իսպանիայում: Կորսոնների բուրժուական ռեֆորմները: «Սրբազան դաշինքի» կոնգրեսը Վերոնայում և ֆրանսիական ինտերվենցիան Իսպանիայում (1823թ.): Իսպանական և Իտալական հեղափոխություններին պարտության պատճառները:

Հարավ-Ամերիկյան գաղութների հաղթանակը անկախության համար վարած իրենց պայքարում: Շարժումն անկախության համար Հունաստանում: Հակասությունները «Սրբազան դաշինքի» պետություններին մեջ: Անգլիայի և Ռուսաստանի պայքարը: Ռուս-տաճկական պատերազմը և Ադրիանոպոլսի խաղաղությունը (1829թ.): Հունաստանի անկախության ճանաչումը: «Սրբազան դաշինքի» թուլանալը:

#### 19. ՌԵՍՏԱՎՐԱՑԻԱՆ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ ՅԵՎ 1830Թ. ԲՈՒՐՅՈՒՆԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈՈՒՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բուբրոնների ռեստավրացիան Ֆրանսիայում: Լյուդովիկոս 18-րդ: Բուրժուական հարաբերությունների տիրապետությունը Ֆրանսիայում: Սահմանադրական խարտիա: Եմիգրանտների վերադարձը: Ռեստավրացիայի կառավարությունը քաղաքականությունը հարյուր ուրից հետո: Սպիտակ տերրոր: Ռիշելյեյի միսիստերությունը:

Ռեստավրացիայի շրջանի քաղաքական կուսակցությունները: Ռոյալիստներ, դոկտրինյոններ և կենտրոն: «Անգուզական պալատ» (1815-1816թ.թ.) Այդ պալատի ուղարա-ռեակցիոն բնույթը: Նրա



ցրումը (5 սեպտեմբերի 1816 թ.), 1816 թ. ընտրությունները: Ռի-  
շելյեյի և Դեկադի չափավոր մինիստրությունները: Յերկպառակու-  
թյուններ ույալիստական բանակում: Բեքերիի զքսի սպանությունը,  
1820 թ. բացառիկ որենքները և ուլտրաույալիստների հաղթանակը:  
Գաղտնի ընկերություններ, դավադրություններ և 1822 թ.  
ապստամբությունները: 1822 թ. որենքը մամուլի մասին: Ուլտրա-  
ույալիստների տրտաքին քաղաքականությունը: Հակահեղա-  
փոխական ինտերվենցիա Իսպանիայում: 1824 թ. ընտրություն-  
ները և ուլտրաույալիստների նոր հաղթանակը: Կարլ 10-րդ եմիգ-  
րանտների թաղավոր (1824-1828 թ.թ.): Ռեստավրացիայի կառա-  
վարության տնտեսական քաղաքականությունը: Նախահեղա-  
փոխական սոցիալ-տնտեսական կարգը վերականգնելու դուր փոր-  
ձերը: Պրոտեկցիոնիզմ և արդեւիչ տարիֆներ: Հացի մաքսերի  
շարժական սահմանակը: Կալսության ուսումնական պահանջումը բան-  
վոր դասակարգի նկատմամբ:

Վտանգություն գյուղացիության լայն մասսաների հիմա-  
կան շահերի դեմ: Դաշինք կղերականության հետ: Յեկեղեցու  
խնամատարությունը դպրոցի վրա: Կոնգրեգացիաների (միա-  
բանությունների) աճումը: Մոսկովի ճնշում և հալածանքներ:  
Միլլիարդանոց վարձատրություն կարվածատերերին: Պետական  
փոխառությունները կոնվերտիա: Միջոցառումներ խոշոր հողային  
սեփականության պաշտպանության համար: Ազգային զվարդիտյի  
ցրումը: Լիբերալ բուրժուազիայի ուղղորդիչներ:

Լիբերալ բուրժուազիայի իդեոլոգիան: Ռեստավրացիայի  
շրջանի պատմաբանները (Գիլո, Թիերրի, Մինյե և ուրիշներ):

Առաջին բողոքները կապիտալիստական շահագործման  
ճնշման դեմ: Մեծ ուսույթիստներ: Սեն-Սիմոն (1760-1825 թ.թ.):  
Ֆուլբյե (1772-1837 թ.թ.):

1827 թ. ընտրությունները և Մարտինյակի մինիստրու-  
թյունը: Դասակարգային պայքարի սրումը յերկրում: Պոլինյակի  
ուսակցիոն մինիստրությունը (1829 թ.) և լիբերալ ուղղորդիչներ:  
Պոլինյակի բնութագրերը: Հանրապետական շարժումը յերկրում:  
Ուլյանիստական կուսակցության կազմակերպումը (1829 թ.): 221-ի  
ուղեբձը, պալատի ցրումը և բուրժուազիայի բանկետային կա-  
պանիան: Ալթերի գրավումը: Կառավարության պարտությունը

1830 թվի ընտրություններին և հուլիսի 25-ի որդոնանները:  
Բուրժուազիայի բողոքը: Բանվորների հուզմունքը: Հեղափոխու-  
թյան սկիզբը: Բարեկազային մարտեր և Փարիզ պաշարողական  
զրության մեջ հայտարարելը: Զորքերի անհուսալիությունը,  
առանձին զորամասերի անցումը ապստամբների կողմը: Փարիզ  
ապստամբների ձեռքում (29 հուլիսի): Որդոնանների վերա-  
ցումը: Իշխանության գրավումը լիբերալ ուղղորդիչի կողմից  
և թագավորի փախուստը: Հանրապետության պահանջը բանվոր-  
ների կողմից: Խարախայի փոփոխումը և Լուի-Ֆիլիպին Ֆրան-  
սիայի թագավոր հայտարարելը: 1830 թվի հուլիսյան հեղափոխու-  
թյան պատմական նշանակությունը: 1830 թվի հեղափոխության  
ազդեցությունը Յեվրոպայի վրա: Բեքերիական հեղափոխությունը:  
1831 թվի Լեհական ապստամբությունը: Շարժումը Հոսսենում,  
Վյուրտեմբերգում և այլուր: Նիկոլայ 1-ինը և հուլիսյան հեղա-  
փոխությունը:

## 20. ԱՆԳԼԻԱՆ ՎԻԵՆԱՅԻ ԿՈՆԳՐԵՍԻՑ ՀԵՏՈ (1815-1832 թ. թ.)

Անգլիայի տնտեսական գրությունը պատերազմից հետո:  
Անգլիայի տնտեսական հզորության աճումը: Խոշոր մեքենայաց-  
ված արդյունաբերության արագ զարգացումը: 1814-1815 թ.թ.  
ճգնաժամը: Արդյունաբերական արտադրության կրճատումը  
յերկրում: Բանակի և նավատորմի զորացրումը և աշխատանքի  
պահեստի բանակի աճումը: Մասսայական գործազրկություն և  
ներքին շուկայի զնոզական ընդունակության կրճատումը: Յեվրո-  
պական շուկայի ժամանակավոր կրճատումը:

Տորիների կառավարության տնտեսական քաղաքականու-  
թյունը վորպես լենդլորդերի և բուրժուազիայի վերնախավի շահերի  
պաշտպանության քաղաքականություն: Հացի մաքսերի սահմա-  
նում (1815 թ.): Յեկամտային հարկի վերացում (1816 թ.) և ան-  
ուղղակի հարկերի ավելացում: Ինֆլյացիայի քաղաքականու-  
թյուն: Մաքսային դուլքների ավելացում հումուլթի և տրդյու-  
նաբերական գործվածքների վրա:

Պրոլետարիատի և աշխատավոր լայն մասսաների գրության  
վատթարացում: Քաղցածների բռնություն: Հարձակումներ կարվածա-



սիրական դաստակերտների վրա: Լուդդիտների գործունեությունը վերսկսվելը:

Լիբերալ շարժման վերածնունդը: Պայքար ընտրական ռեֆորմի համար: Վիլյամ Կորբետ: Բաղաձախական ընկերությունների և ակումբների վերածնունդը: «Հաբեսս կորպուս» ակտի դադարեցում (1817թ.) և կառավարական ռեպրեսիաներ:

Ճգնաժամի նոր սրումն 1819 թվին և սնանկացումների ալիքը: Լիբերալ բուրժուազիայի կամպանիան կառավարությունը: Բաղաձախականության դեմ: «Առևտրի ազատություն» պահանջներ: Մասսայական միտինգներ արդյունաբերական խոշոր կենտրոններում: Պլեսի ագիտացիան տրեդ-յունիոններ կազմակերպելու ոգտին: Կոտորած Մանչեստրում 1819թ. («Պիտերլոո») և վեց «ակտեր բերան փակելու մասին»:

Կառավարությունը փորձերը յերկրում ոպպոզիցիոն տրամադրությունները թուլացնելու: Զիջումներ լիբերալներին: Հացի որենքների մասնակի մեղմացում (1822թ.): «Նավարկության ակտի» մեղմացում, մաքսատուրքերի իջեցում արդյունաբերության առանձին գործվածքների նկատմամբ և մաքսատուրքերի փոխադարձության բիլլը: Մահվան պատժի մասնակի վերացում: Միությունների (Կոալիցիաների) ազատություն որենքը (1824թ.): Որենք սպառնալիքների, գրգռումների և բռնությունների մասին (1825թ.):

1825 թվի առևտրա-արդյունաբերական ճգնաժամը և 1826 թվի անբերրիությունը: Ժողովրդական հուզմունքների նոր բռնկում: Գործադուլներ: Բաղյածների բուհներ: Հուզմունքներ իրլանդիայում: Ո'Կոնել: Ներքին պայքար տորիների կուսակցության մեջ (Կաննինգ-Վելինգտոն): Տորիների աջ թևի հաղթանակը: Վելինգտոնի մինիստրությունը տառապանքների քաղաքականությունը:

Հացի մաքսերի շարժական սահմանի բիլլի տապալումը (1827թ.): Շարժական սահմանի ընդունումը (1828թ.): Պարլամենտական ներկայացուցչության մեղմումը Մանչեստրին (1828թ.): Որենք կաթոլիկների եմանսիպացիայի մասին (1829թ.):

Տորիները կառավարության ակտիվ գաղութային քաղաքականությունը: Գաղութային տերրիտորիայի ընդարձակումն Հնդկաստանում: Ռեֆորմները իսպանական ապստամբած գաղութ-

ներին: Պայքար Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի դեմ Մերձավոր Արևելքի շրջանում:

Տնտեսական կոնյուկտուրայի սրումը 1829թ. վերջին: Անբերրիություն: Բանվորական հուզմունքներ քաղաքներում և սվինգների շարժումը գյուղում: Ագիտացիա հոգուտ ընտրական ռեֆորմի: Ռադիկալ շարժման վերածնունդը: «Բաղաձախական միություն» կազմվելը Իրլանդիայում: Գեորգ 4-րդի մահը, պարլամենտի ցրումը և 1830 թվի ընտրական կամպանիան: Հուլիսյան հեղափոխությունը Ֆրանսիայում և նրա ազդեցությունն Անգլիայի վրա: Տորիների կուսակցության փաստական պառակտումը և կաննինգսկանների դաշինքը վիգերի հետ: Վելինգտոնի մինիստրությունը անկումը և վիգերի իշխանությունը գլուխ անցնելը: 1832թ. հունիսի 4-ի որենքը պարլամենտական ռեֆորմի մասին: Պարլամենտական ռեֆորմի սոցիալական արդյունքը, խոշոր արդյունաբերական բուրժուազիայի հաղթանակը: Բանվոր դասակարգի քաղաքական գիտակցության աճումը:

## 21. ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԿՈՆԳՐԵՍՈՅ ՀԵՏՈ (1815—1830 թ. թ.)

Ֆեոդալական-աբսոլյուտիստական ռեակցիան Գերմանիայում նապոլեոնյան պատերազմներից հետո: «Գերմանական միությունը» վորպես Գերմանիայի քաղաքական մասնատվածությունն ամրացնելու գործիք: Միութենական սեյմը վորպես քաղաքական ռեակցիայի պահակ Գերմանիայում: Նախապատերազմյան կարգերի ռեստավրացիայի փորձերը Գերմանիայի առանձին պետություններում: Պրուսական կառավարության հրաժարումը 1815թվի սահմանադրական խոստումներից: Ցենզային սահմանադրություններ հարավ-գերմանական պետություններում (Բավարիա, Վյուրտեմբերգ և ուրիշներ): Մետաերնիխյան ռեֆորմի սկստրիայում: Ռուսաստանի ռեակցիոն ազդեցությունը Գերմանիայում:

Առաջին բողոքները ռեակցիայի դեմ: Լիբերալ-նացիոնալիստական շարժում: Վարտբուրգյան տոնակատարություն (1817 թ.): Ուսանողական շարժում: Կոցերույի սպանությունը և ռեպրեսիաներ: Կարլսբադյան վորոշումները (1819թ.):

Գերմանիայի ժողովրդական տնտեսությունը նապոլեոնյան



պատերազմներից հետո Կառավարական ոգնություն խոշոր հողատիրությանը: Գյուղացիների կողմից հողուտ կալվածատե-  
րերի Պրուսիայում: 1816 թ. Իսկյարացիան և 1821 թ. կանոնադ-  
րությունը յետ գնման մասին: Ֆեոդալական ճնշումը Հաբսբուրգ-  
յան միապետության գյուղում: Դերմանական արգելանքներու-  
թյունն ու առևտուրը: Մանուֆակտուրայի զարգացումը և արհես-  
տի քայքայումը: Պրուսիայի գյուղացիները: Բուրժուազիայի  
պահանջն արգելանքներության հովանավորման մասին: 1818 թ.  
մաքսային տարիֆը: Շարժում մաքսային դաշինքի ոգնին:

Ավստրիայի գերակշռող դերը Դերմանական միության մեջ  
19-րդ դարի 20-ական թվականներին: Պայքար Ավստրիայի և  
Պրուսիայի միջև Միության մեջ հեղեմոնիա ձևով բերելու հա-  
մար: Վարչական և ֆինանսական ռեֆորմները Պրուսիայում: Դեր-  
մանական մանր պետությունների վերաբերմունքը դեպի ավստրո-  
պրուսական պայքարը: Ավստրիայի և Պրուսիայի արտաքին  
քաղաքականությունը նապոլեոնյան պատերազմներից հետո  
Ավստրիայի և Ռուսաստանի միջև յեղած հակասությունները Բալ-  
կաններում:

## 22. ԲԱԼԿԱՆՆԵՐԻ ԹՅՈՒՐՔԻՆ (1815—1840-ԱԿԱՆԹ.Թ.)

Սրբազան դաշինքը՝ և Թյուրքիան: Կենտրոնախույզ ուժերի  
աճումը Թյուրքական կայսրության մեջ Վիեննայի կոնգրեսից հետո:  
Ռուսաստանի ոժանդակությունը հեղինակության շարժմանը:  
Հետերիաների արագ զարգացումը: Ալի-Փաշայի դաշինքը հատի-  
րիայի հետ: Ապստամբություն Ռումինիայում: Իսպանիայի: Ապս-  
տամբություն Հունաստանում: Ազգային ժողովը Եպիդամիում և Հու-  
նաստանի ժամանակավոր սահմանադրությունը: Զարգ. Կոնստանտ-  
նուպոլսում: Կոստանդնուքի Քիոսում, Կիպրոսում, Կրետեյում: Դիպ-  
լոմատիական հաջաբերությունների խզումը Ռուսաստանի  
հետ: Քաղաքացիական պատերազմը Հունաստանում: Մահմեդ-  
Փաշայի եկպղեղիցիան: Մահմեդ 2-րդի գեներալական ռեֆորմը:  
Յենիչերիների ապստամբությունը: Վարչական ռեֆորմներ:

Անգլո-ռուսական հակասությունները Հունաստանի հարցում:  
1827 թվի սահմանադրությունները: Կապոդիստրի նախագահ  
ընտրվելը: 1827 թվի Լոնդոնի պայմանագիրը և Հունաստանի  
անկախությունը: Ռուս-առաձկական պատերազմը: Նավորինի

հակասամարտը: Ադրիանոպոլսի խաղաղությունը: Ալբերի զավթու-  
մը Ֆրանսիայի կողմից: Հուլիսյան ճիգերը Ալբանիայում, Բոսնիա-  
յում և Մակեդոնիայում: Մահմեդ Ալու արշավանքը Սիրիա: Ռու-  
սաստանի ինտերվենցիան: Ունկիար Իսկելեսիի գաղնագիրը:

1830 թ. Հատտի Շերիֆը և Սերբիական պրովինցիան վասա-  
լական պետություն դարձան: Միլոշ Որբենովիչի անկումը:  
Ալ. Կարա-Դեոդգիեի: Անգլո-ավստրիական ինտերվենցիա Ասո-  
րիքում և Յեդիպոտում: Համաձայնություն նեղուցների մասին:  
Լիբանանի հարցը: Ապստամբություն Բուլղարիայում: Ապստամ-  
բություն Ալբանիայում: Գյուլքանի հատտի-շերիֆը: Թանզիմաթ:  
Ռաշիդի ռեֆորմները: 1840 թվի քրեական օրենսգրքը: Պրովին-  
ցիալ վարչության ռեֆորմը: Ղինվորական ծառայություն մտցը-  
նելը (1843 թ.): Յետ գնման սիստեմի վոչնչացումը: Տարիֆի  
վերակազմումը և առևտրական պայմանագրերի սիստեմ:

Թյուրքիայի տնտեսական և քաղաքական վիճակը 40-ական  
թվականների վերջին:

## 23. ԲՈՒՐՔՈՒԱԿԱՆ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ (1830—1848 թ. թ.)

Հուլիսյան միապետություն: Լուի Ֆիլիպպի կառավարման  
առաջին շրջանը (1830-1840 թ. թ.): Իշխանության կազմակեր-  
պում: «Լեգալ յերկիր»: Ֆինանսական արիստոկրատիայի և «ար-  
գյունաբերական ֆեոդալների» տիրապետությունը: Դեմոկրա-  
տիայի անջատումը լիբերալիզմից: Հանրապետական կազմակեր-  
պությունների աճումն ու նրանց գործունեյությունը: Լուի Ֆիլիպպի  
կառավարության պայքարը լիբերալիստների և հանրապետական-  
ների դեմ: Վանդեյայի ապստամբությունը (1832 թ.): Պրուսիա-  
րիայի դրության վատացումը: Հուլիսյան միապետության առա-  
ջին տարիներում: Բանվորները հանրապետական ընկերություն-  
ների մեջ: Պրուսիայի ռուրթուական գեմսկրատներից ան-  
ջատման սկիզբը: Բաբեֆականության տրադիցիաների վերածը-  
նությունը: 1831 և 1834 թ. թ. Լիոնի ապստամբությունները:  
Հանրապետականների ապստամբությունը Փարիզում: Ասոցիա-  
ցիաների մասին օրենքը (մարտ 1834 թ.): Կառավարական  
հալածանքները մամուլի նկատմամբ:

Բոնապարտիստական հեղաշրջման փորձ (1836 թ.):



Հուլիսյան միապետութեան արտաքին քաղաքականութիւնը: Անգլիային դիմումներ կատարելու քաղաքականութիւնը—«Փառքի համար վոչ մի զբոշ» (Մարքս): Այսպէս կոչված «շարժման կուսակցութիւնը» և «զիմադրութեան կուսակցութիւնը»: Դաշինք Անգլիայի հետ: Արեւելյան հարց: Ունկիւր—Իսկելսի դաշնագիրը (1833 թ.) և Ֆրանսիայի դիվանագիտական պարտութիւնը: Անգլո-Ֆրանսիական մրցակցութիւն Իսպանիայում: Չորս պետութիւնների պայմանագիրը (1834 թ.): Լուի Ֆիլիպպի կառավարութեան հրաժարումը ինտերվենցիայից: 1836—1840 թ. թ. հասարակական շարժումը: Մինիստրութիւնների անկայունութիւնն այդ շրջանում: Հանրապետականների գործունեութեան նոր աշխուժացումը: Բրանկի և Բլանկիստները («Տարվա յեղանակների» ընկերութիւնը): 1839 թ. ապստամբութիւնը: Բրանկիստական դավադրական տակտիկայի սխալականութիւնը, ֆլասակարութիւնը: Լեհիկն ու Ստալինը Բլանկիզմի մասին:

Հուլիսյան միապետութեան նոր անհաջողութիւններն արտաքին քաղաքականութեան բնագավառում (Շվեյցարիա, Իսպանիա): Արեւելյան հարց: Լոնդոնի դաշնագիրը (1840 թ.) և Ֆրանսիայի նոր ստորագումը: Բոնապարտիստական հեղաշրջման յերկրորդ փորձը (1840 թ.): Շարժում հոգուտ ընտրական ռեֆորմի: Սոցիալիստական պրոպագանդա: Ֆեոդալական սոցիալիզմ (Վիլնելվ դե-Բարֆեմոն): Գործադուլային շարժում և բանվորական հուզմունքներ Փարիզում (1840 թ.):

Թագավոր-բուրժուայի կառավարման յերկրորդ շրջանը (1840—1848 թ. թ.): Հետևողական պոնապարտական քաղաքականութեան լողունը: Գիզոյի մինիստրութիւնը: Փարիզն ամրացնելու որինքը (1841 թ.) և մայրաքաղաքը ռազմական բերդի վերածելը: Ոպոզիցիոն մամուլի հետապնդումը: Կորրուպցիան, վորպես պետական կառավարման սխառն: Համառ զիմադրութիւն ընտրական ռեֆորմին: «Փառքի համար վոչ մի զբոշ» քաղաքականութեան շարունակումը:

Առևտրա-արդյունաբերական վերելքը Ֆրանսիայում 40-ական թվականների սկզբին: Մեծ աշխատանքների պլաններ: Ֆրանսիայի ռազմական բերդերի և նավահանգիստների վերակառուցումը: Որինագիծ յերկաթուղիների ցանց կառուցելու

մասին (1842 թ.): 1843 թ. արդյունաբերական ցուցահանդեսը: Բանվորական շարժման աշխուժացումը: Սոցիալիստական պրոպագանդայի աճը: Մանր-բուրժուական սոցիալիզմ և կոմունիզմ: Պրուդոն: Լուի Բլան: Կաբե:

#### 24. ԱՆԳԼԻԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏԱԿԱՆ ՌԵՖՈՐՄԻ ՅԵՎ ՉԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ՇԱՐՃՄԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ (1833—1848 թ. թ.)

Վիգերն իշխանութեան գլուխ (1832—1841 թ. թ.): Խոշոր բուրժուազիայի շահերի քաղաքականութիւն: Պարլամենտական ոլիգարխիայի իշխանութեան խախտումը տեղական ինքնավարութեան մեջ: Անգլիական յեկեղեցու արտոնյալ դրութեան և ազգեցութեան խախտումը: Առևտրա արդյունաբերական բուրժուազիայի տնտեսական դիրքերի ամրացումը: Ստրիկտիան վոչնչացումը անգլիական գաղութներում: Գործարանային տեսչութեան հիմնումը (1833 թ.): Պայմանագիր անգլիական բանկի հետ: Նոր որինք չքավորների մասին (1834 թ.) և «բանվորական տների» կազմակերպումը: Իրլանդական հարկադրական բլլը: 1835 թ. մունիցիպալ ռեֆորմը: Որինք քաղաքացիական վիճակի ակտերի մասին (1836 թ.):

Անգլիական կապիտալիզմի զարգացման հաջողութիւնները 30-ական թվականներին: Արդյունաբերութեան և ներքին ու արտաքին առևտրի՝ աճումը: Բորսայական սպեկուլյացիա: Դեպոզիտային բանկերի կազմակերպում: 1835—1839 թ. թ. անբերրութիւնը, հացի զների բարձրանալն ու հոգուտ առևտրի ազատութեան շարժման ուժեղացում: 1836—1837 թ. թ. ճգնաժամը:

Բանվորների հիասթափութիւնը պարլամենտական ռեֆորմի համար մղած պայքարի արդյունքներից: Շարժումն հոգուտ աշխատանքի որենտդրական պաշտպանութեան: Ոուենի (1772—1858 թ. թ.) գործունեութիւնը: Ոուենի սոցիալիստական սխառնը: Նրա ուսուցիչական բնույթը: Ոուենը և արհեստակցական միութիւնները: Բանվորների պայքարը չքավորների վերաբերյալ նոր որինքի դեմ: Շարժումն հոգուտ բանվորական ինքնուրույն ներկայացուցիչ: Լովետտը և «բանվորների Լոնդոնի սոցիալիզմ»: Ասոցիացիայի պոստկառումը: Դեմոկրատական սոցիալիզմ: Հառնի: Բուրժուական ռազիկալները և բանվորները:

Չարտիզմ: Չարտիստական շարժման սկիզբը: Չարտիզմի «ու-



դեկիցները» (Ոստիեր, Ֆիլդեն, Մտեֆենս)։ Ատտվուզը և «Բիրմին-գամի քաղաքական միությունը»։ «Բարոյական» և «Ֆիզիկական ույթի» կուսակցությունը։ Չարտիստների առաջնորդները՝ Ո'Բը-րայեն, Ո'Կոննոր, Հարնի։ Չարտիզմը վերպես բանվոր դասա-կարգի առաջին մասնաճյուղն—ամբողջ յերկրի մասշտաբով—քա-ղաքական շարժում։ Չարտիզմի ազդեցությունը Իրլանդիայում մասնաճյուղական ազդային—ազատագրական շարժման աճման վրա։ Իշխող դասակարգերի պայքարը չարտիզմի և իրլանդական շարժման դեմ։

Ընդհանուր գործադուլի պրոպագանդա։ Չարտիստական առաջին կոնվենտը (1839 թ.)։ Առաջին պետիցիան և նրա մեր-ժումը պարլամենտի կողմից (12 հուլիսի 1839 թ.)։ Նյուպորտի ապստամբությունը, հուլմունքներ Բիրմինգհամում։ Վոտիկանա-կան տերրոր, մագսայակուն ձերբակալումներ, դատական պրո-ցեսներ։

«Ընդդեմ հացի որենքների Լիգայի» կազմակերպում (1838 թ.)։ Կորդեն։

Պիլի կաբինետը (1841 թ.)։ Տորիների կառավարության տնտեսական քաղաքականությունը։ Մաքսային տուրքերի ա-ստիճանական իջեցումը։ Որենք ամենահանքերի մասին (1842 թ.)։ Որենք մանկական աշխատանքի գործադրության մասին։ Պայ-քար բանվորների քաղաքական պահանջներ դեմ։

1841—1842 թ. թ. դեպրեսիան։ Գործադուլության աճումը։ Աշխատավարձի իջեցում։ Չարտիստական շարժման աշխուժա-ցում։ «Ազգային չարտիստական ասոցիացիան», վերպես անդ-լիական պրոլետարիատի քաղաքական կուսակցություն։ Չար-տիստների մասնակցությունը գործադուլային շարժմանը։ Յերկ-րորդ պետիցիան և նրա նոր մերժումը պարլամենտի կողմից (1842 թ.)։ Ընդհանուր քաղաքական գործադուլի պրոպագանդա։ 1842 թ. ոգոստոսի գործադուլը արդյունաբերական շրջաննե-րում։ «Ուղեկիցների» հեռանալը չարտիզմից։ Շարժման ջախջա-խումը կառավարության կողմից։ Չարտիզմի առանձին ազանդ-ները բաժանվելը։ Ո'Կոննորի հողային պլանը և չարտիստների մյուս առաջնորդների վերաբերմունքը դեպի այդ պլանը։ 1843 թ. չարտիստական կոնվենտը։ Ո'Կոննորի պլանի իրացման փորձեր։ Ավգանական պատերազմ, պատերազմ Չինաստանի հետ

(ուպիումային պատերազմ)» և 1842 թ. պայմանագիրը։ Ունիայի դեմ ծավալված իրլանդական շարժման ճնշումը։ Իրլանդական ռազմական ակադ։ Գաղութային տերրիտորիայի ընդարձակումն Հնդկաստանում։ Տնտեսական կոնյուկտուրայի լավացում (1843-1844 թ. թ.)։ Գաղութային ակտիվ քաղաքականություն։ Կա-ռավարության ֆրիտրեդերական տենդենցները և ուպոդիցիան տորիսների կուսակցության ներսում։ 1845 թ. անբերրիությունը և սովը Իրլանդիայում։ Հացի որենքների վերացումը (1846 թ.) և տորիսների կուսակցության պարակտումը։ «Պիլիտներ» և տո-րիսներ։

Լիբերալներն իշխանություն գլուխ 1847 թ. անբերրիությունը և առետրա-արդյունաբերական ճգնաժամը։ 10 ժամյա բանվորա-կան որվա ակադ։ Հեղափոխությունը Ֆրանսիայում և նրա ազդեցությունը Անգլիայի վրա։ Ապստամբություն Իրլանդիա-յում։

Չարտիստական շարժման նոր ակիբը։ 1848 թ. չարտիստա-կան կոնվենտը։ Յերրորդ պետիցիան։ 1848 թ. ապրիլի 10-ի դե-մոնստրացիան և նրա ձախողումը։ Զինված ապստամբության փորձ։ Շարժման ջախջախումը։ Ֆրակցիոն պայքարը դեռ-մացած չարտիստական կազմակերպություններում։ Մարքսի և Ենգելսի կապը չարտիստների ձախ թևի հետ (Հարնի, Ջոնս), Չարտիզմի անկման պատճառները։ Չարտիստական շարժման պատմական նշանակությունը և դասերը։

25. ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ 30—40-ԱՎԱՆ ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ.

ՇՎԵՅՑԱՐԻԱՆ ՎԻԵՆԱՅԻ ԿՈՆԳՐԵՍԻՑ ՀԵՏՈ

Հուլիսյան հեղափոխության արձագանքները Գերմանիա-յում։ Ապստամբություններ Բրաունշվեյգում, Հեսսենում և մյուս պետություններում։ Մահմանադրություններ Մաքսսիայում, Հաննովերում, Հեսսենում։ Գամբալյան տոնը (1832թ.)։ «Յերի-տասարդ Գերմանիա»։ Բյոռնե։ «Սրբազան դաշինքի» և միութե-նական սեյմի բեպրեսիաները։ Կալիտալիզմի զարգացումը Գեր-մանիայում։ Պրուսական «Մաքսային դաշինքը» (1834 թ.)։ Բուրժուազիայի իդեոլոգիան։ Ֆ. Լիստ։ Մեքենայացված արդյու-նաբերության թույլ զարգացումը 1848 թ. հեղափոխություն



նից առաջ: Արդյունաբերութեան տերըրիտորիալ տեղաբաշխումը: Արհեստ և խոշոր արդյունաբերություն:

Գյուղատնտեսութեան վիճակը: Ագրարային սեփորմի ընթացքը: Գյուղացիութեան զբոսը Գերմանիայի զանազան պետութիւններում և շրջաններում: Կապիտալիզմի պրոլետարիան ուղին գյուղատնտեսութեան մեջ: Ռազիկալ ուղադիցիայի աճումը Գերմանիայում, նրա արտադրումը փիլիսոփայութեան (Յերիգասարգ-հեյլեյաններ, Ֆեյերբախ) և զրտկանութեան մեջ (Հայնե): Բանվորական շարժման զարգացումը: Արհեստավոր յինթալտարականներ: «Հալտմակմաների միութիւնը» (1834 թ.): «Արգարների միութիւնը» (1836 թ.): Վեյտլինգ:

Փրիդրիխ-Վիլհելմ 3-րդի մահը (1840 թ.): Փրիդրիխ-Վիլհելմ 4-րդ: Լիբերալ ուղադիցիա: Հոհենսոյան լիբերալ բուրժուազիայի դերը: Սիլիզիայի շուկաների ապստամբութիւնը (1844 թ.): Աբսոլյուտիզմի ֆինանսական ճգնաժամը և Միացյալ լոնդոնացի գումարումը Պրուսիայում (1847 թ.): Լիբերալ ուղադիցիան և փոխառութիւնների մերժումը: Լանդտագի ցրումը (հունիս 1847 թ.): Ավստրիան 1840-ական թվականներին: Մետտերնիխի քաղաքականութիւնը: Ազգային պայքարի սրվելը: Ազգային շարժումը Հունգարիայում (Կոշուտ): Ապստամբութիւն Կրակովում: Գյուղացիական ապստամբութիւնը Դալիցիայում: Կրակովի միացումը Ավստրիային (1846 թ.):

Ազգային հարցը Գերմանիայում: Պոդանի գերմանացումը: Շվեյցարիան Վիեննայի կոնգրեսից հետո: Զոնդերբուրգի կազմվելը և նրա պարտութիւնը: Դանաւկային պետութեան կազմվելը:

## 26. Մ Ա Ր Ք Ս Յ Ե Վ Ե Ն Գ Ե Լ Ս

Մարքսի վաղ տարիները: Բաղաքական գործունեիւթյան սկիզբը: Մարքսը, վորպես «Հոհենսոյան թերթի» խմբագիր: Փարիզ տեղափոխվելը: Ֆրանսիական հեղափոխութեան և ֆրանսիական սոցիալիզմի պատմութեան ուսումնասիրութիւնը: Մերձեցում Ենգելսի հետ: Ենգելսի վաղ տարիները: Ենգելսն Անգլիայում: Ենգելսը և չարտիստական շարժումը: «Բանվոր դասակարգի դրութիւնն Անգլիայում» (1844 թ.): «Սուրբ ընտանիք» և պայքար ձախ-հեղեյանների դեմ (Բաուեր և ուրիշները): «Գերմանական իդեոլոգիան», Ֆեյերբախի քննադատումը:

Թյունը: Պայքար «ճշմարիտ սոցիալիստներ» դեմ: Հեղափոխական պրոլետարական կոմունիզմի թեորիայի հիմունքների մշակումը Մարքսի և Ենգելսի կողմից: Լենինը մարքսիզմի յերեք աղբյուրներ և յերեք բաղկացուցիչ մասերի մասին: Պայքար մանրբուրժուական սոցիալիստական դպրոցների դեմ: Պայքար Վեյտլինգի և Պրուդոնի դեմ: «Փիլիսոփայութեան աղքատութիւնը» (1847 թ.):

Մարքսը և Ենգելսը վորպես հեղափոխական մարտիկներ: Բրյուսելյան կմիգրացիան: Բրյուսելյան թղթակցական կոմիտե: «Կոմունիստների միութիւնը»՝ առաջին միջազգային պրոլետարական կուսակցութեան ստեղծումը: 1847 թ. Լոնդոնյան կոնգրեսը: «Կոմունիստական մանիֆեստը» և նրա պատմական նշանակութիւնը: Ուսմունք դասակարգային պայքարի մասին և պրոլետարիատի դիկտատուրայի գաղափարի, «վորպես պրոլետարիատի քաղաքական տիրապետութեան և վորպես բռնութեան միջոցով կապիտալի իշխանութեան տապալման մեթոդի» (Ստալին) ձևակերպումը: «Պրոլետարիատի, վորպես սոցիալիստական հասարակութեան ստեղծողի, համաշխարհային—պատմական դերի պարզաբանումը» (Լենին): Հեղափոխական թեորիայի միացումը դասակարգային պայքարի պրակտիկայի հետ: Գլխավորը մարքսիզմում—պրոլետարիատի դիկտատուրայի ուսմունքն է: Մարքսի ուսմունքի պատմական ձևատարները:

Լենինիզմը իմպերիալիզմի և պրոլետարական հեղափոխութիւնների դարաշրջանի մարքսիզմն է: Լենինի և Ստալինի դերը Մարքսի ուսմունքի շարունակման և զարգացման գործում: Սոցիալիզմի հաղթանակը ԽՍՀՄ-ում—մարքսիզմ-լենինիզմի մեծագույն հաղթանակն է: «Կոմունիստական մանիֆեստի» նշանակութիւնը պատմական մատերիալիզմի թեորիայի և պատմութեան մարքսիստական պերիոդիզացիայի ստեղծման գործում:

## 27. 1848 թ. ՀԵՂԱՓՈՒՈՒԹՅՈՒՆԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ

Սոցիալիստներ Ֆրանսիական առևտրի և արդյունաբերութեան զարգացման համար՝ շնորհիվ ֆինանսական արիստոկրատիայի տիրապետութեան: Արտակարգ պետական ծախքերի աճում: Պետական բյուջեի դեֆիցիտը և պետական պարտքի աճումը:



Կառավարութեան համառ զինադրութեանը ֆինանսական ու-  
ֆորմներին: Շարժում հոգում «եփան կառավարութեան»: Կառա-  
վարութեան հրաժարականը արդյունաբերական (իրերալ) բուր-  
ժուազիայի պահանջները բավարարելուց: 1846 թվի սովը և  
կառավարութեան անգործունեությունը: Ժողովրդական մասսա-  
ների թշվառությունը: Գյուղացիությունից գրությունը հուլիսյան  
միապետության ժամանակ: Ֆինանսական անանկությունը սպառ-  
նալիքը: Նոր պարտություններ արտաքին քաղաքականության  
ասպարիզում (Լիհտաւան, Բուսլիա, Շվեյցարիա): 1847 թվի  
սոստրա-արդյունաբերական ճգնաժամը: Ուղղորդելու տրա-  
մադրությունների արագ ուժումը յերկրում: Լիբերալ բուրժուա-  
զիան ուղղորդելու գլուխ: Բեֆորմների պահանջներ:

1847 թ. պարլամենտական նստաշրջանը: Կառավարու-  
թյունը մերժում է Բեֆորմների բոլոր պահանջները: Հասարա-  
կական ակնդատներ: «Լյուսմյեն պրոլետարիատի վերածնունդը  
բուրժուական հասարակությունից վերնախավերում» (Մարքս):  
Բանկոտային կամպանիա: Կառավարական հալածանքներ: Ցույ-  
ցի նախապատրաստում: Կառավարական պրովոկացիաներ: Բան-  
վորների փողոց դուրս գալը: Բարրիկադներ և սպստամբություն  
կոչ: Ազգային գվարդիայի չեզոք զերքը: Գիղոյի հրաժարականը  
և զորքեր հրավիրվելը: Զինված սպստամբությունը Փարիզում:  
Հեղափոխությունը կասեցնելու բուրժուազիայի փորձերը:  
Ապստամբության հաղթանակը: Ժամանակավոր կառավարու-  
թյան կազմվելը: Յեռագույն հանրապետականները—արդյունաբե-  
րական բուրժուազիայի ներկայացուցիչներ: Նուր Բրանին և Ալբեր-  
տին կառավարության մեջ մտցնելը, վերպես նրա քարտուղար-  
ները: Պրոլետարիատի պահանջները (հանրապետություն, աշխա-  
տանքի իրավունք, աշխատանքի կազմակերպում) և փետրվար-  
յան որերի կոմպրոմիսը: Լյուսմեմբերգյան հանձնաժողով: Ժա-  
մանակավոր կառավարության քաղաքականության հիմնական  
զիծը պրոլետարիատի մեկուսացումն է: Գյուղացիների հարկերի  
ավելացում: Պետական պարտքերի տոկոսների մինչժամկետյա  
վճարում: Մանր բուրժուազիայի և գյուղացիության զրգուռումը  
պրոլետարիատի դեմ: «Ազգային արհեստանոցները» կազմակեր-  
պում: Պրոլետարիատի պարակտման քաղաքականություն (մորիլ

գվարդիա): Մարտի 17-ի և ապրիլի 16-ի ցույցը և Լուի Բլանի  
գաղափարական դերը: Լուի Բլանի տակտիկական վերադաս  
ստույնի դեմ և բանվորների շահերի դավաճանությունից նստեց: Լե-  
նինը լուրջապես կանոնության մասին:

Հիմնադիր ժողովի ընտրությունները: Հիմնադիր ժողովի  
բացումը (մայիսի 4-ին) և նրա ակադեմիկոս կազմը: Հեղափոխական  
գաղափարներում: Ժողովի ազդեցիվ քաղաքականությունը պրոլե-  
տարիատի նկատմամբ: Բլանկիստների գործունեությունը: Հիմնա-  
դիր ժողովը ցրելու փորձը (մայիսի 15): Ապստամբածների լու-  
ղունգները (15 մայիսի): Բլանկիի ձերբակալումը և շարժման  
ջախջախումը: Բուրժուական տերրոր: Ազգային արհեստանոցների  
փակումը և հունիսյան ապստամբությունը Փարիզում:

Հունիսի 23—26-ի բարրիկադային մարտերը: Բանվորների  
հերոսական պայքարը: Դասակարգային ուշժերի գաղափարումը  
հունիսյան որերին,—Կովենյակների «գաղափարային աղբյուրը»:  
Հունիսյան մարտերի գաղափարային խմբատն էր «պայքար  
բուրժուական կարգի պահպանման կամ վոլնչացման համար»  
(Մարքս): Մարքսն ու Լենինը հունիսյան որերի մասին: Հունիս-  
յան որերի միջազգային նշանակությունը:

Ապստամբության ճնշումը և պրոլետարիատի մասսայական  
վոլնչացում: Սպիտակ տերրոր: 1848 թվի հունիսի 25-ից մինչև  
դեկտեմբերի 10-ի ժամանակաշրջանը: «Յեռագույն» հանրապե-  
տականների տիրապետությունը: Սահմանադրության ժաշկում:  
Պաշարողական զրույթուն Փարիզում: Կովենյակի դիկտատու-  
րան: Նախագահական ընտրություններ: Լուի Բոնապարտին  
հանրապետության նախագահ ընտրելը:

1848թ. դեկտեմբերի 10-ից մինչև 1849 թվի վերջը ժամանակա-  
շրջանը: Բոնապարտի և «Կարգ ու կանոնի կուսակցության» պայ-  
քարը հանրապետական հիմնադիր ժողովի դեմ: Ժողովի և բուր-  
ժուական հանրապետականների պարտությունը: Որենսդիր ժողովի  
հրավիրումը (23 մայիսի 1848թ.): «Կարգ ու կանոնի կուսակցու-  
թյան» տիրապետությունը ժողովում: Լեոն: Բոնապարտի բռնկը  
«Կարգ ու կանոնի կուսակցության» հետ ընդդեմ Լեոն: Սահմա-  
նադրության խախտում նախագահի կողմից (եքսպիլիցիա դե-  
պի Իտալիա): Լեոնյան յերույթը հունիսի 13-ին: Մանր բուրժուա-  
կան դեմոկրատների պարտությունը: Մարքսը, Ենգելսը, Լե-



նինը, Ստալինը զինված ապստամբութեան մասին: «Կարգ ու կանոնի կուսակցութեան» պարլամենտական զիկտատուրան:

Բանվորական թեկնածուների հաղթանակը 1850 թվի մարտի ընտրութիւններին: Ընդհանուր ընտրական իրավունքի վերացումը որենսդրական ժողովի կողմից: Դեկտեմբերի 10-ի ընկերութիւնը: Բանակի վրա հսկողութեան իրավունքի կորուստը պարլամենտի կողմից: Հալածանք բուրժուական թերթերի դեմ: Արդշունաբերական ճգնաժամ: Բանվորական շարժման աճումը: Բուրժուազիայի «ամուր իշխանութեան» ծարավը: «Կարգ ու կանոնի» կուսակցութեան քայքայումը: Բոնապարտի դեմագոգիան: Խոտորանավում դասակարգերի միջև: Խոտուռներ բուրժուազիային, գյուղացիութեան, բանակին: Խղում պարլամենտի և գործադիր իշխանութեան միջև: Պետական հեղաշրջման նախապատրաստում: 1851 թվի դեկտեմբերի 2-ի հեղաշրջումը: Ընդհանուր ընտրական իրավունքի վերականգնումը: Բոնապարտի զիկտատուրան: Կայսրութեան հայտարարում 1852թ. դեկտեմբերի 2-ին: Ապստամբութիւններ Փարիզում և գալառններում: 1848 թվի Ֆրանսիական հեղափոխութիւնը, վորպես բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխութիւն:

Մարքսը, Ենգելսը, Լինինը, Ստալինը 1848 թվի Ֆրանսիական հեղափոխութեան դասերի մասին:

28. 1848 թ. ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

Հեղափոխական ճգնաժամի հասունացումը Գերմանիայում: Գերմանիայի միացումը վորպես հեղափոխութեան հիմնական հարցը: Ազգային հարց: Ազգային շարժումը գերմանական Լիհաստանում: 1846թ. Գալիցիական ապստամբութիւնը: Պրուսական աքսոլյուտիզմի զիջումները բուրժուազիային: 1847 թվի պատենտը միացյալ լանդտագի մասին: 1847թ. ճգնաժամը, անբերելութիւնը և սովը: Պրուսական աքսոլյուտիզմի ֆինանսական գժվարութիւնները: «Միացյալ լանդտագի» նստաշրջանը և համաձայնութեան փորձերի անհաջողութիւնը: Հեղափոխական սիտուացիան յերկրում: Փետրվարյան հեղափոխութիւնը և նրա ազդեցութիւնը Գերմանիայում:

Մարտյան որերը գերմանիայում: Գյուղացիական ապստամբութիւններ: Ապստամբութիւններ հարավգերմանական պետութիւններում: Ապստամբութիւններ քաղաքներում: Հեղափոխութիւն Ավստրիայում (13 մարտի), Մետտերնիխի անկումը: Հեղափոխութիւն Իտալիայում: Հեղափոխութիւն Հունգարիայում (15 մարտի) և Հունգարիայի անկախութեան պահանջը: Բարբիկադային կռիւներ Բերլինում (18 մարտի): Պրուսական լիբերալ բուրժուազիայի համաձայնութիւնը թագի հետ: Մարտյան միւնիստրութիւնները Գերմանիայում: Գերմանական պուրժուազիայի գալաճանութիւնն իր դաշնակցին՝ գյուղացիութեանը: Բուրժուազիայի մեծապետական ազգային քաղաքականութիւնը: Ազգային շարժման ճնշումը Լիհաստանում:

1848 թվի մարտ-հունիսը Գերմանիայում: Լիբերալ բուրժուազիան իշխանութեան գլուխ: Հիմնադիր ժողով Բերլինում և Վիեննայում: Դեմոկրատական կուսակցութեան կազմակերպումը: Մարքսը Քյոլնում: «Նոր Հոննոսյան թերթը» վորը մերկացնում և բուրժուազիայի գալաճանութիւնը հեղափոխութեան և քննադատում դեմոկրատների անհետեղականութիւնը: «Նոր Հոննոսյան թերթը» վորպես գերմանիայի կոմունիստների Միութեան ղեկավար կենտրոն: Մարքսի պայքարը Գոտտշալկի և Քյոլնի «Բանվորական միութեան» ձախլիկ տրամադրութիւնների դեմ: «Նոր Հոննոսյան թերթի» քաղաքական ծրագիրը: Մայիսի 15 և 25-ի դեպքերը Վիեննայում և քանվորների դերը: Հիմնադիր ժողովի գումարումը Ֆրանկֆուրտում (18 մայիսի) և նրա համաձայնողական գործունեութեան մերկացումը «Նոր Հոննոսյան թերթ»-ի կողմից: Մասսաների անբաժանելանութեան աճումը բուրժուազիայի համաձայնողական քաղաքականութիւնից: Բերլինի զինանոցի զրոհը (1848 թ. հունիսի 9-ին) և Կամպհաուզենի միւնիստրութեան անկումը: Աուերսվալդի-Հոնդեմանի միւնիստրութիւնը: Ազգային շարժումը Ավստրիական կայսրութեան գալառներում: Իտալական ազատագրական շարժման ճնշումը Ավստրիական զորքերի միջոցով:

Պանսլավիզմի հիմնական ուղղութիւնները՝ Պալացկի, Բալուենին: Դեմոկրատական պանսլավիզմը և նրա քննադատութիւնը Մարքսի և Ենգելսի կողմից: Պրագայի կոնգրեսը և Պրագայի ապստամբութիւնը: Զեխերի և հարավային սլավոնների



հակահեղափոխականությունը 1848 թվի հեղափոխութեան ընթացքում: Ֆրանկֆուրտի ժողովի համաձայնողական քաղաքականությունը: «Գերմանիայի կառավարչի» ընտրությունը: Ֆրանկֆուրտի ժողովի թշնամական դիրքը լինական ազգային-ազատագրական շարժման նկատմամբ: Շեղվիդ-Հոլշտինայի հանձնումը պրուսական ուսուցիչին զինվորականությունը:

Հունիսյան որերը Փարիզում և նրանց ազդեցությունը Գերմանիայում: Բուրժուազիայի վախը պրոլետարիատի հանդեպ: Պրոլետարիան շարժումը հեղափոխութեան ժամանակ: «Բանվորների յեղբայրությունը» և Ստեֆան Բոբնը: Բոբնի ոպորտունիստական պոչական տակախայի խիստ քննադատությունը Մարքսի կողմից: Բանվորների կազմակերպումը «Նոր Հոենստյան թերթի» շուրջը:

1848 թվի հուլիս-նոյեմբերը Գերմանիայում: 1848 թվի ոգոստոսի 24-ի Մարտի զինադադարը: Ապստամբություն Թրանկֆուրտում: Ժողովի բռնի հակահեղափոխական ուժերի հետ ապստամբությունը ձնշելու նպատակով: Մարքսը Վիեննայում (1848թ. ոգոստոս): Հոկտեմբերյան ապստամբությունը Վիեննայում: Ավստրիական հակահեղափոխության դաշինքը սլավոնների հետ և ապստամբության ձնշումը: Պրուսական հակահեղափոխությունն հարձակման և անցնում: Բրանդենբուրգի միսիստությունը: Բերլինի գրավումը գեներալ Վրանգելի զորքերով: Պրուսական հիմնադիր ժողովի ցրումը: «Նոր Հոենստյան թերթի» պայքարը հակահեղափոխության դեմ:

Հեղափոխության պարտությունը: Ֆրանկֆուրտյան սահմանադրությունը և ժողովի անդորությունն այն կյանքում կիրառելու համար: Ժողովի ինքնայրումը: Կամպանիա կայսրության սահմանադրության համար: Մասսայական շարժումը 1849 թ. դարնանը:

Զինված ապստամբությունը հորավալիմայան Գերմանիայում: Մարքսը, Ենգելսը և մանրբուրժուական դեմոկրատիան: Քյոլնի դեմոկրատական ընկերությունը: Մարքսի հեռանալը «Քյոլնի դեմոկրատական ընկերություն»ից և նրա աշխատանքը «Բանվորական միություն» մեջ: «Առաջին Հոենստյան թերթի» դատավարությունը: «Նոր Հոենստյան թերթի» փակումը (18 մայիսի): Ենգելսի մամուլացությունը զինված ապստ

ամբուլություններում: Մարքսի տակախական կայսրության սահմանադրության համար վարած կամպանիայում: Հեղափոխության պարտությունը Գերմանիայում: Ցարական Ռուսաստանի ինտելիգենցիան և հունգարական հեղափոխության խեղդումը: 1848 թվի հեղափոխությունը Գերմանիայում, վորպես պարտոված բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխություն:

Լոնդոնի եմիգրացիան և կոմունիստների Միությունը վերականգնելու աշխատանք: Կենտկոմի դիմումը Միությունը (մարտ 1850 թ.): Մարքսի պերմանենտ հեղափոխության թեորիան: Այդ թեորիայի հակահեղափոխական տրոցկիստական Ֆալսիֆիկացիան: Լենինի ուսմունքը վերաձման մասին, վորպես «Մարքսի պերմանենտ հեղափոխության թեորիայի մարմնացման ձևերից մեկը» (Ստալին):

Տարածայնություններ կոմունիստների Միության մեջ: Վիլի-շապլերի Ֆրակցիան և Մարքսի պայքարը նրա դեմ: Պառակտում (սեպտեմբեր 1850 թ.): Ռեակցիան Գերմանիայում: Վոստրիկանական պրովակացիաներ: Կոմունիստների Միության Քյոլնի դատավարությունը (1852 թ.):

Գերմանիայի հեղափոխության դասերը: Լենինն ու Ստալինը հեղափոխության դասերի և հեղափոխության մեջ Մարքսի Ենգելսի տակախայի մասին:

## 29. 1848 թ. ՀԵՂԱՓՈՒՄՈՒԹՅՈՒՆՆ ԻՏԱԼԻԱՅՈՒՄ

Իտալիայի տնտեսական վիճակը և քաղաքական դարձացումը 30-ական և 40-ական թվականներին: Կապիտալիզմի դարձացումը: Գյուղացիության և բանվորների դրությունը:

Իտալական լիբերալիզմը: 1830թ. Ֆրանսիական հեղափոխության ազդեցությունը Իտալիայի վրա: «Յերիտասարդ Իտալիա»: Մաձինի (1805-1872թ.թ.) և մաձինականներ: Ռիզորչիմենտո: Ջորեբատի, Չեզարե Բայրո: Լիբերալ բուրժուազիայի մերձեցումը կալվածատերերի հետ: Կարլ Ալբերտի քաղաքականությունը: Վատիկանի վորձերն ոգտագործելու լիբերալ բուրժուազիայի հակահեղափոխական տրամադրությունները: Պիո 9-րդ:

40-ական թվականների յերկրորդ կեսի սահմանադրական շարժումը: Ռեզիկալ դեմոկրատները և գյուղացիությունը: Իտալիան 1848 թ. հեղափոխության նախորդակին: 1847 թվի ճգնաժամը:



Շարժում հանուն սահմանադրութեան: Հեղափոխութեան սկիզբը: Ապստամբութեան Սիցիլիայում: Հեղափոխութեան Իտալիայի մյուս մասերում: Փետրվարյան հեղափոխութեանը Ֆրանսիայում և նրա ազդեցութեանը Իտալիայի վրա: Ցենզային սահմանադրութեաններ Պիեմոնտում, Հռոմում և Տոսկանայում: Հեղափոխութեանը Գերմանիայում: Ապստամբութեան Միլանում և Վենետիկում: Ավստրիացիների արտաքսումը հյուսիսային Իտալիայից: Պատերազմ Ավստրիայի հետ: Բուրժուական-կալվածատիրական բլոկի պայքարը ժողովրդական հեղափոխութեան դեմ: Ազնվականութեան վերնախավի դինաստիական պարտիկուլյարիզմը: Պապի և նեոպալիտանական կառավարութեան դավաճանութեանն աղգային դործին: Պիեմոնտի վախկոտ վարքը: Վախը հեղափոխական պատերազմից: Կուստոցցա: Ավստրիայի հաղթանակը: Գարիբալդու կամավորների պայքարը:

Հեղափոխական շարժման նոր վերելքը: Նոյեմբերյան հեղափոխութեանը Հռոմում: Հռոմեական հանրապետութեանը: Յեռապետութեան Մաձինու գլխավորութեամբ: Գվերացցիի Տոսկանական հանրապետութեանը: Պիեմոնտի պատերազմը Ավստրիայի հետ: Նովարայի պարտութեանը: Հակահեղափոխութեանը Տոսկանայում: Ֆրանսիայի ինտերվենցիան: Գարիբալդականների պայքարն ինտերվենտների դեմ: Հռոմի պաշարումն ու անկումը: Պապի իշխանութեան վերականգնումը:

Վենետիկյան հանրապետութեան: Մանին: Վենետիկի պաշարումն ավստրիական զորքերի կողմից: Վենետիկի անկումը: Հաշտութեան Ավստրիայի և Պիեմոնտի միջև: Բուրժուական հեղափոխութեան արդյունքներն Իտալիայում: 1848-1849թ.թ. հեղափոխութեան նշանակութեանն Իտալիայում Իտալիայի միացման համար:

30. 1815-1848 թ. թ. ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՁԱՆԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ. ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ԿՈՒՆՏՈՒՐԱՆ 30-40-ԱԿԱՆ ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

Կապիտալիզմի հաստատումը և բուրժուազիայի հաղթանակն ազնվականութեան վրա Անգլիայում և Ֆրանսիայում: Կապիտալիզմի զարգացումը 30-40-ական թվականներին: Տեխնիկայի կարևորագույն հաջողութեանները: Հեղաշրջում արանսպորտի բնա-

գավառում: Ստեֆենսոն: Առաջին յերկաթուղին Անգլիայում (1826թ.): Յերկաթուղային շինարարութեան զարգացումը:

Մոշոր մեքենայացված արդյունաբերութեան հաղթանակն Անգլիայում և նրա հաջողութեանները մյուս յերկրներում: Կապիտալիզմի զարգացումը գյուղատնտեսութեան մեջ Յեվրոպայում և Հյուսիսային Ամերիկայում:

Բուրժուական քաղաքատնտեսութեան անկումը (քաղաքատնտեսութեան ջատագովական դոկտրինայի զարգացումը—Ժ. Բ. Սեյ): Հեղե: Ջախ-հեղեղականներ: Յիյերբախ:

Մեծագույն հեղափոխական մարտիկներ և գիտնականներ Մարքսն ու Էնգելսը: Գլխավորը մարքսիզմում՝ ուսմունքը պրոլետարիատի դիկտատուրայի մասին:

Տեղաշարժերը բնագիտութեան մեջ 19-րդ դարի առաջին կեսում: Լայնիի հայտնագործումները յերկրաբանութեան մեջ: Դալտոնի ատոմական թեորիան: Որգանական բջիջի հայտնագործումը Շվանի և Շլյդենի ձեռքով: Եներգիայի պահպանման որենքը (Մայեր, Ջուլ): Ելեկտրոդինամիկայի զարգացումը Յարադեյ: Քիմիա: Լիբիխ:

Կապիտալիզմի հաջողութեանների և բուրժուազիայի հաղթանակի արտայայտումը գրականութեան և արվեստի մեջ: 20-ական թվականների ռեակցիոն և լիբերալ ուղմանտիզմը. Շեկլի և Բայրոն: Ստենդալ: Վիկտոր Հյուգո: Ռեալիզմի զարգացումը: Բալզակ: 30-40-ական թվականների անգլիական գրականութեանը: Դիկենս: Սոցիալական հարցը գրականութեան և արվեստի մեջ: Ջարտիզմի պոնդիան: «Նոր Հոհնոսյան թերթի» բանաստեղծները (Ֆրեյլիգբատ):

## 50-60-ԱԿԱՆ ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ-ՄԻԱՑՈՒՑԻԶ

### ՇԱՐՇՈՒՄՆԵՐԸ

### ԱՌԱՋԻՆ ԻՆՏԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼ

#### 1. ՀՐԻՄԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ. ԲԱԼԿԱՆՑԱՆ ՅԵՐԿՐԵՐԸ

19-ԲԴ ԴԱՐԻ 50-60-ԱԿԱՆ Թ.Թ.

Քաղաքական ռեակցիան և տնտեսական վերելքը 1847-1849թ.թ. հեղափոխութեան պարտութեանից հետո: Միացյալ Գերմանիա ստեղծելու խոչընդոտները: Պրուսիայի Ուլյուցի ստորա-



ցումը (1850թ.): Ավստրիայի և Ռուսաստանի դերը Միլիթենա-  
կան սեյմի վերականգնումը:

Անգլո-ռուսական հակասությունների սրումը: Վեճ թյուրքիա-  
յում գտնվող «սուլթանական» մասին 50-ական թվականներին:  
Թյուրքիայի բաժանման պահանջը ցարիզմի կողմից: Ռուսաստանի  
պատերազմի սկիզբը, Թյուրքիայի (1853թ.) և Անգլիայի ու  
Ֆրանսիայի հետ (1854թ.): Ավստրիայի և Պրուսիայի չեղոքու-  
թյունը: Սարդինիայի միացումը անգլո-ֆրանսիական կողմի-  
ցիային (1855 թ.): 1856 թ. Փարիզի խաղաղությունը: Դանուբյան  
իշխանությունների (Княжества) հարցը Փարիզի կոնֆերանցիա-  
յում: Միացյալ իշխանություններ: Ա. Կուլա: Վանքերի սեկու-  
լյարիզացիան և յեկեղեցական ուժերը Ռումինիայում: 1864 թ.  
պետական հեղաշրջումը: Կոտի վոչնչացում: Դյուկադիներին  
հող տալը, գլխավորապես ապահովելով կուլակներին: Վարչական  
ուժեղացում: Որենքների ժողովածուներ: Ընդհանուր պարտադիր ու-  
սում մտցնելը: 1866թվի հեղաշրջումը: Ժամանակավոր կառավա-  
րության հիմնումը: Կարլ Լեոպոլդի ընտրությունը: 1866 թվի  
սահմանադրությունը:

Թյուրքիայի թուլացումը և նրա մեծ կախումն Անգլիայից  
և Ֆրանսիայից: 1857թվի Հատտը Հումայոնը: Լիբանանի կոտո-  
րածը 1860թ.: Ֆրանսիական եկապեղիցիան Թյուրքիա: Սերբիայի  
անկախությունը: Չեքոսլովակիան 50-60-ական թվականներին: Նրա  
պատերազմները Թյուրքիայի հետ:

Ապստամբություն Կրետեյում: Հեղափոխություն Հունաս-  
տանում և Ռոտոն Բավարացու գահընկեցությունը: Գեղրգ 1-ին:  
Յոնիական կղզիների միացումն Հունաստանին: Ընդհանուր զրու-  
թյունը Բալկաններում 70-ական թվականների սկզբին: Ֆրան-  
սիայի ազդեցության ուժեղացումը Ռումինիայում, Ռուսաստա-  
նին՝ Սերբիայում:

Ֆարիզի ուժեղացումը դերի թուլացումը Յեվրոպայում և  
զրա միջազգային նշանակությունը:

## 2. ԱՆԳԼԻԱՆ 50—60 -ԱԿԱՆ Թ. Թ.

50—60-ական թվականների առևտրա-արդյունաբերական  
վերելքը և 1857—59 թ. թ. ճգնաժամը: Անգլիան վորպես «աշ-  
խարհի աբհատանոց»: Նրա մենաշնորհյալ զրությունն համաշ-

խարհային շուկայում: Լենինը 19-րդ դարի յերկրորդ կեսի անգ-  
լիական կապիտալիզմի մասին: Կալիֆորնիայում (1848 թ.) և  
Ավստրալիայում (1850 թ.) վոսկու հանքերի հայտնադրման ազ-  
դեցությունն Անգլիայի վրա: Անգլիայի պետական կարգն ու  
քաղաքական կուսակցությունները 19-րդ դարի կեսում: Լիբե-  
րալներն իշխանության գլուխ (1852—1866 թ. թ.): Պիլական-  
ների միացումը լիբերալների հետ: «Բոլոր տաղանդների միսիս-  
տրությունը»: Պալեոստոն: Նրա համառ դիմադրությունը ներ-  
քին քաղաքականության սեփորմներին: «Աղատ ձեռներ» սկզբ-  
ունքն արտաքին քաղաքականության մեջ: Մարքսը Պալեոստոնի  
մասին: Ֆրիտերդերները 50—60-ական թվականներին: Արևելյան  
հարց: Անգլիայի մասնակցությունը Ղրիմի պատերազմին: Անգ-  
լիական գաղութային քաղաքականության մեթոդները: Միփայ-  
ների ապստամբության ճնշումն Հնդկաստանում (1857—1859 թ. թ.):  
Արևելահնդկական ընկերության վոչնչացումը 1858 թ.: Անգլիայի  
սիրապետության ամրացումը Հնդկաստանում: Նվաճողական  
պատերազմներ Չինաստանում: Անգլիան և Պարսկաստանը 50—60  
ական թվականներին: Իրլանդական հարցը 50-ական թվական-  
ներին: Բանվորական շարժումն Անգլիայում: Չարիզմի անկումն  
ու զրա պատճառները: 1854 թ. բանվորական պարլամենտը:  
Ոպպորտունիզմի արմատներն անգլիական բանվորական շարժ-  
ման մեջ: Լիբերալ տրեդ-յունիոնիզմ: «Ռոզդելյան պիոներները»:

1857 թ. ճգնաժամը: Բանվորական շարժման նոր վերելքը:  
Գործադուլային շարժման աճումը: Կառուցող բանվորների Լոն-  
դոնյան գործադուլը (1858 թ.): Տրեդ-յունիոնների լոնդոնյան  
խորհրդի կազմակերպումը: Մարքսն ու Ենգելսն անգլիական  
եմպիրացիայում: Նրանց պայքարն անգլիական բանվորական  
շարժման ինքնուրույնության և նրան քաղաքական բնույթ  
տալու համար: Հանուն ընտրական իրավունքի պայքարի լիգայի  
կազմակերպումը: Անգլիական պրոլետարիատի միջազգային կա-  
պերը: Բամբակի սովը: Անգլիական բանվորների կողմից Անգլիայի  
ինտերվենցիայի կանխումն ԱՄՆ-ի քաղաքացիական պատերազմի  
մեջ (1865 թ.): Անգլիական բանվորների մասնակցությունը  
Ինտերնացիոնալի կազմակերպմանը: 1865 թ. պարլամենտական  
ընտրությունները: Գլադստոն և Դիզլեյ: Ինտերնացիոնալի  
կամպանիան հոգուտ ընտրական ուժերում: 1867 թ. պարլամեն-



տական ռեֆորմը: Ագրարային շարժումն իրլանդիայում և ֆեն-  
յանները: Մարքսը ֆենյանների կազմակերպությունների տեր-  
բորիստական տակտիկայի հսկայական ֆլուսի մասին: Մարքսի  
պայքարը իրլանդիայում ագրարային հեղափոխություն ծավալ-  
ման համար: Մարքսն ու Ենգելսը իրլանդական հարցի նշանա-  
կության մասին Անգլիայի բանվորական շարժման համար:

**3. ՄԻԱՅՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ 19-ՐԴ ԴԱՐՈՒՄ ՅԵՎ 1861—1865ԹԹ.  
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

Ամերիկական կապիտալիզմի զարգացումը 19-րդ դ. 1-ին  
կիսում: ԱՄՆ-ի տնտեսական յերեք հիմնական շրջանները, — ստոր-  
կատիրական պլանտատորական Հարավը, Արդյունաբերական  
Հյուսիս-Արևելքը, Ագրարային Արևմուտքը: Պայքար Արևմուտքի  
ազատ հողերի մասին: ԱՄՆ-ի տերրիտորիան: «Միասուերիական  
կոմպրոմիս»:

Կոնգրեսում քաղաքական գերակշռություն անցումը ստոր-  
կատեր-պլանտատորների ձեռքը 19-րդ դարի սկզբին: Հան-  
րապետականները իշխանություն գլուխ: Դեմոկրատների և վի-  
գերի հետագա տիրապետությունը (1828—1860 թ. թ.): ԱՄՆ-ի  
արտաքին քաղաքականությունը 19-րդ դարի առաջին կիսում:  
Մոնրոյի դոկտրինան: Մեկսիկական պատերազմ: Պայքարի սը-  
րումը ֆերմերության և պլանտատորների միջև: Ֆրիսոյերների  
կուսակցությունը (1846 թ.): Աբոլիցիոնիստները և 40—50-ա-  
կան թվականների բանվորական շարժումը: Նեգրական ապս-  
տամբությունները 19-րդ դարի 1-ին կիսում: Վոսկոև հայտնա-  
գործումը Կալիֆորնիայում (1848 թ.) և Արևմուտքի դադու-  
թացման ուժեղացումը: ԱՄՆ գաղթիկուս ուժեղացումը: 1850 թ.  
համաձայնությունը: Բիլլ Կանդաս-Նեբրասկի մասին:

Քաղաքացիական պատերազմի սկիզբը Կանդասում: Նոր  
հանրապետական կուսակցություն կազմակերպումը: Դրադ Սկոտտի  
գործը: Ջոն Բրաունի ապստամբությունը (1859 թ.):

Լինկոլնին նախագահ ընտրելը (1860 թ.): Հարավային  
Կարոլինայի և մյուս շտատների անջատումը միությունից:  
Մարքսը ԱՄՆ-ի քաղաքացիական պատերազմի պատճառների  
մասին: Քաղաքացիական պատերազմը վորպես «յերկու սոցիա-  
լական սիստեմների ընդհարում»:

Ռազմական գործողությունների սկիզբը: Հյուսիսայինների  
անհաջողությունները և դրանց պատճառները: Բուրժուազիայի  
անվճարականությունը: Քաղաքացիական պատերազմի միջազգա-  
յին իրադրությունը: Մարքսն ու Ենգելսը քաղաքացիական պա-  
տերազմի ընթացքի մասին: «Ըստ սահմանադրականի» պատե-  
րազմից անցումն պատերազմի «ըստ հեղափոխականի» (1862—  
1863 թ. թ.): Որենք հոմատեղների մասին (մայիս 1862 թ.),  
վորպես արդյունք ֆերմերության և բանվորների պայքարի:  
Սարուկների ազատագրումը (հունվար 1863 թ.): Բանակի վե-  
րակազմումն ու զտումը: Բանվորների և ֆերմերության դերը բա-  
նակում և նեգրերի ազատագրումը: Հյուսիսայինների հաջողու-  
թյունները և Միսսիսիպիի գետաբերանի գրավումը: Գեներալ  
Լիի տնձնատվությունը հարավայինների գլխավոր ուժե-  
րի հետ միասին (9 ապրիլ 1865 թ.): Լինկոլնի պալատությունը  
(14 ապրիլ 1865 թ.) և խոշոր բուրժուազիայի դիկտատուրայի  
հաստատումը:

Բանվորական շարժումը քաղաքացիական պատերազմի տա-  
րիներին: Յեվրոպական պրոլետարիատը անգլիական ինտերվեն-  
ցիայի դեմ մղվող պայքարում: Մարքսի դերն այդ պայքարում:  
Մարքսը, Ենգելսը և Լենինը քաղաքացիական պատերազմի նշա-  
նակության մասին: Ստալինն ամերիկական կապիտալիզմի մա-  
սին: Քաղաքացիական պատերազմն ԱՄՆ-ում և կապիտալիզմի  
զարգացման ամերիկական ուղու հաղթանակը գյուղատնտեսու-  
թյան մեջ:

Միացյալ Նահանգների «վերակառուցման» ընթացքը 1865—  
1870 թ. թ.: Ջոնսոնի նախագահությունը: Միությունի վերակա-  
ռուցման նրա նախագծերը: Կոնգրեսի պայքարը Ջոնսոնի դեմ:  
Ռազիկալ հանրապետականներ — Ստիվենսը և Սամները: Կոնգ-  
րեսի հանձնաժողովի կողմից Հարավի հետադադումը: Սև կոդեքս-  
ներ: Կուսկուս-Կլան: Նեգրերի ջարդերը: Հանրապետական  
ադմինիստրացիայի համատարած դիմադրությունը: Զինվորական  
դիկտատուրայի ուժեղացումը Հարավում: Հարավի բաժանումը  
հինգ զինվորական շրջանների: «Սև վարչությունը»: Հողերի և  
բամբակի բռնազրավումը պլանտատորներից: «Ճամպրուկավոր-  
ներ»: Դրանսի նախագահ ընտրվելը: Վերակառուցման ավար-



տումը շտատները մեծ մասում 1870 թ.: Միության վերականգնումը խոշոր բուրժուազիայի իշխանության տակ: Լենինը նեգրերի դրության մասին քաղաքացիական պատերազմից հետո:

#### 4. ՃԱՊՈՆԻԱՆ XIX ԴԱՐՈՒՄ

Ճապոնիայի տնտեսական և քաղաքական կառուցվածքը առուգավյան ուժի մի ժամանակ: Ամերիկական ռազմական եկամուտներից Ճապոնիա 1853—1854 թ. թ.: Ռուսական եսկադրայի յիշևալը Ճապոնիայում: Յերկրի բացումը՝ ոտարերկրացիների հետ արտաքին տնտեսական համար: Անհրաժեշտ համար պայմանագրեր Ամերիկայի, Անգլիայի և Ռուսաստանի հետ: Շարժում ոտարերկրացիների դեմ և Միմոնոսկի քաղաքի ոմբակոծումն ոտարերկրյա նավատորմի կողմից (1863 թ.):

«Մեյձյամի ռեֆորմներ»: Մեգոնատի վոչնչացումը: Կայսերական իշխանության ռեստավրացիան: Գյուղացիական շարժման պարտությունը: Կիսակատար բուրժուական ռեֆորմներ, վորանցիկացրին իշխանությունն ու հողերը իրենց ձեռքում պահած ֆեոդալական զստակարգերը: Կոստայական սահմանափակումների վոչնչացում: Ագրարային ռեֆորմ: 50-ական թվականների գյուղացիական ապստամբությունները և նրանց ճնշումը: Ռեֆորմների նշանակությունը Ճապոնիայում կապիտալիզմի հետագա զարգացման համար: Ռեֆորմների սահմանափակ բնույթը և սոցիալ-ֆեոդալական մնացուկների պահպանումը:

#### 5. ԻՏԱԼԻԱՅԻ ՎԵՐԱՄԻՋՈՒՄԸ

Իտալիայի տնտեսական զարգացումը 50-ական թվականներին: Ագրարային հարաբերություններ, գյուղատնտեսություն, արդյունաբերություն: Յերկու տնտեսական պայքարը իտալական միացուցիչ շարժման մեջ: Լիբերալ կալվածատերերի ու բուրժուազիայի ձգտումը համախմբվելու Պյեմոնտի շուրջը: Կավալերի դերը: Հանրապետական-դեմոկրատական շարժում (Մաձինի, Գարիբալդի): Բանվորական շարժումն Իտալիայում 50—60 թ. թ.: Միանի ապստամբության փորձը 1853 թ. և նրա անհաջողությունը: Մաձինականների դավադրական տակտիկայի և գյուղացիությանն արհամարելու քննադատությունը Մարքսի կողմից:

Նապոլիոն 3-րդի Պրուսիայի համաձայնությունը Կավալերի հետ (1858 թ.): Ֆրանս-իտալական-ավստրիական պատերազմ (1859 թ.): Ավստրիացիների պարտությունը Մաձինտեյի և Սոլֆերինոյի տակ: 1859 թ. խաղաղությունը Ֆրանսիայի և Ավստրիայի միջև: Նրա պայմանները: Լոմբարդիայի միացումը Պյեմոնտին, Սալոնայի և Նիցցայի գեղումը Ֆրանսիային: Պարմայի, Մոդենի, Ռոմանիայի և Տոսկանայի միանալը Սարդինական թագավորության հետ: Վրդովումը Իտալիայում Նապոլեոն 3-րդի քաղաքականությունից: Ապստամբություն Սիցիլիայում (ապրիլ 1860 թ.): Գարիբալդիի «հազարը»: Նապոլի գրավումը գարիբալդիականների ձեռքով: Նապոլի և Սիցիլիայի միացումը Սարդինական թագավորությանը: Իտալական թագավորության կազմվելը (մարտ 1861 թ.):

Պայքար Հռոմի համար: Գարիբալդիի արշավանքը: Ճակատամարտ Ապրեմոնտի մոտ և Գարիբալդիի գերումը թագավորական զորքերի ձեռքով (1862 թ.): Պիոս 9-րդի ռեակցիոն քաղաքականությունը (1864 թ. ենցիկլիկան և սիլլաբուսը):

Իտալիայի վերամիացման հետագա ավարտումը «վերելից»: Ավստրո-Պրուսական պատերազմը և Վենետիկի միացումը Իտալական թագավորությանը (1866 թ.): Ֆրանսիայի Ջախջախումը Ֆրանս-պրուսական պատերազմում և ֆրանսիական զորքերի հեռացումը Հռոմից: Պապի զրկումը աշխարհական իշխանությունից Սալոնական դինաստիայի կողմից: Մայրաքաղաքի տեղափոխումը Հռոմ: Իտալիայի միացման թերատությունը (իտալական իրրեգենտա):

#### 6. ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ՎԵՐԱՄԻՋՈՒՄԸ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՌԵՖՈՐՄՆ ԱՎՍՏՐՈ-ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՅԻՆ ՄԱՆԴԵԼԻՆԻ ԵՐԿՐՆԵՐ

Գերմանիայի տնտեսական զարգացումը 1848—1849 թ. թ. հեղափոխության պարտությունից հետո: Մաքսային դաշինքի վերականգնումը: Մունիցիպալ ռեֆորմ: 1850—1854 թ. թ., որենքները ֆեոդալական պարհակների յետ գնման մասին: Տեղերի Պալատի ռեֆորմը: Կապիտալիզմի զարգացման «պրուսական» ուղին գյուղատնտեսության մեջ: Խոշոր արդյունաբերությունն աճումը: Գերմանական բուրժուազիայի վախկոտությունը:







չանդեսին (1862 թ.): 1863 թ. Ինտերնացիոնալ միտինգը: «Վաթսունի մանիֆեստը» և նրա նշանակութունը, Պրուգոնի պատասխանը մանիֆեստին («Բանվոր դատակարգի քաղաքական ընդունակության մասին»): Կոալիցիաների արգելման որենքի վերացումը (1864 թ.): Ուղերձների փոխանակում ֆրանսիական և անգլիական բանվորների միջև (1863-64 թ.թ.):

### ԱՌԱՋԻՆ ԻՆՏԵՐՆԱՅԻՈՆԱԼ

Ինտերնացիոնալի հիմնումը: 1ին Ինտերնացիոնալի պատմության ուսումնասիրության հիմնական աղբյուրները: Մարքսի և Ենգելսի աշխատությունները: 1-ին Ինտերնացիոնալի սոցիալ-դեմոկրատական և անարխիստական պատմագրությունը: Մերինգի սխալը (Լասսալի և Շվեյցերի տակտիկայի արդարացում, իր աշխատություններում մի շարք լասսալյան դրույթների կրկնություն): Անարխիստական կեղծումներ Գիլյոմի, Նեալաույի և մյուսների աշխատություններում: Հակահեղափոխական յերկերիսանինների վնասարարական կեղծումները 1-ին Ինտերնացիոնալի հարցերում (Մարքսի դերի մասին Ինտերնացիոնալի հիմնելու հարցում և ուրիշ հարցերում):

Մարքսն ու Ենգելսը անգլիական եմիգրացիայում: Պառակտում «Կոմունիստների միության» մեջ: Պայքար Վիլլիսի և Շապպերի դեմ: Պայքար մանր բուրժուական եմիգրացիայի դեմ: Մարքսի թեորետիկ աշխատանքը և նրա համաշխարհային-պատմական նշանակութունը: «Կապիտալի» նախապատրաստումը: Մարքսը վորպես միջազգային պրոլետարական կուսակցության կազմակերպիչ: Մարքսի և Ենգելսի աշխատանքը անգլիական բանվորական շարժման մեջ: Գործադուլներ Անգլիայում և Ֆրանսիայում: Քաղաքացիական պատերազմը ԱՄՆ-ում և 1863 թ. լոհական ապստամբությունը, նրանց ազդեցությունը յեվրոպական բանվորական շարժման վրա: Միտինգ Սենտ-Մարտինս-Հոլլում 1864 թ. սեպտեմբերի 28ին և Ինտերնացիոնալի հիմնումը:

### 8. ԱՌԱՋԻՆ ԻՆՏԵՐՆԱՅԻՈՆԱԼ (Ժնեվի ԿՈՆԳՐԵՍԻՑ)

#### ՄԻՆԶԵՎ ԲԱԶԵԼԻ ԿՈՆԳՐԵՍՈՒՄ:

1-ին Ինտերնացիոնալի դարաշրջանի ընդհանուր բնութագրերը: Մարքսի և Ենգելսի թեորետիկական և գործնական հեղափոխական

գործունեությունը յան նշանակութունը 50-60-ական թ.թ. Ինտերնացիոնալի հիմնադրման համար:

Ինտերնացիոնալի ծրագրային փաստաթղթերը (սահմանադիր մանիֆեստը և կոնտնադրությունը) վորպես գիտական սոցիալիզմի հիմնական սկզբունքների արտահայտություն: 1-ին Ինտերնացիոնալի կազմակերպչական սկզբունքները և կազմակերպչական կառուցվածքը:

Պայքար մարքսիզմի հեղեմոնիայի համար 1-ին Ինտերնացիոնալում: Ինտերնացիոնալի սեկցիաների կազմակերպում Արևմտյան Յեվրոպայի յերկրներում: Պրուգոնականները, լասսալականները, լիբերալ տրեզյունիականները, մաձինականները և Մարքսի ու Ենգելսի պայքարը նրանց դեմ: 1865 թ. Լոնդոնի կոնֆերենցիան: Մարքսի պայքարը հանուն պրոլետարիատի ինքնուրույն միջազգային քաղաքականության:

Ժնեվի կոնգրեսը և Մարքսի դեկլեյագիլը կոնգրեսին: Պրուգոնիզմի եմարքսիզմի ընդհարումը կոնգրեսում: Մարքսիզմի հաղթանակը կոնգրեսում: Մարքսիզմի արհեստակցական միությունների, կոոպերացիայի, բանվորական որենադրության, կանանց և մանկական աշխատանքի, պոլիտեխնիկ դպրոցի մասին: Կոնգրեսը պրոլետարիատի արտաքին քաղաքականության մասին (Լեհաստան): Բլանկիստները կոնգրեսում և պայքար բլանկիզմի դեմ:

Պայքարի սրումը Գլխավոր խորհրդի և անգլիական խունտայի միջև: Պրուգոնականները ժնեի կոնգրեսից հետո: Պայքար պրուգոնականների և բլանկիստների միջև և Գլխավոր խորհրդի դիրքը: Ինտերնացիոնալի հաջողությունները ժնեի կոնգրեսից հետո: Խաղաղության և ազատության Լիգայի կազմվելը: Բա-կունինի մասնել լիգայի մեջ:

Ինտերնացիոնալի Լոզանի կոնգրեսը (1867 թ.): Հոսանքների պայքարը կոնգրեսում: Բացահայտ ընդհարման սկիզբը «աջ» և «ձախ» պրուգոնականների միջև: Ինտերնացիոնալը և խաղաղության ու ազատության Լիգան (1867 թ.): Լոզանի կոնգրեսի քաղաքական արդյունքները:

Պայքար Գլխավոր խորհրդի ներսում Լոզանի կոնգրեսից հետո (Ոչեր և ուրիշն.): Գլխավոր խորհրդի պայքարն հանուն ագրարային հեղափոխության Իրլանդիայում: Պայքար մանր



բուրժուական հանրապետականների դեմ Ֆրանսիայում: Պայքար խաղաղության և ազատութան Լիգայի դեմ: Պայքար բանվորական կուսակցության համար Գերմանիայում:

Ինտերնացիոնալի Բրյուսելի կոնգրեսը (1868թ.): Արտադրության գործիքների և միջոցների սեփականության հարցը: Պրոլետարիատի քաղաքական պայքարի անհրաժեշտության անվերապահ ընդունումը: Կոնգրեսի վորոշումը խաղաղության և ազատության Լիգայի նկատմամբ և Լիգայի պառակտումը: Բրյուսելի կոնգրեսը, վորպես պրոլետնիզմի դեմ հիմնականում պայքարի ավարտում:

Պայքարն ինտերնացիոնալում Բրյուսելի կոնգրեսից հետո: Բակունինը և «Ալլանսը»: Բակունինի բունտարական անարխիզմը և նրա սոցիալական արմատները: Մարքսի և Ենգելսի պայքարը անարխիզմի դեմ: Բակունինը հիմնական սկզբունքային հարցերի մասին (պետության, քաղաքական պայքարի, կուսակցության դերի մասին և այլն): Ինտերնացիոնալի ուսական սեկցիան և պայքարը նրա ներսում:

Ինտերնացիոնալի Բազելի կոնգրեսը (1869թ.): Բակունինականների փորձերը «վերազինելու» Ինտերնացիոնալը: Վնասակար խառնաշփոթությունը տեսական հարցերում և Բակունինի մանր բուրժուական և անարխիստական տակտիկան: Ինտերնացիոնալը կազմալուծելու նրա համառ փորձերը: Բակունինի տապալումը բանվորական մասսաների մեջ և Ինտերնացիոնալի Գլխավոր խորհրդում: Բազելի կոնգրեսի քաղաքական արդյունքները:

Ազրարային շարժման սրումն Իրլանդիայում և Գլխավոր խորհրդի դիրքը: Պայքարը Շվեյցարիայում: Ռուսական ֆեդերացիայի պառակտումը և Յուրայի ֆեդերացիայի կազմվելը: «Ալլանսի» գործունեությունը Ֆրանսիայում, Իսպանիայում, Իտալիայում:

Սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցության հիմնումը Եյդենսխում (1869թ.): Հոսանքների պայքարը Ինտերնացիոնալի Փրանսիական սեկցիաներում: Ինտերնացիոնալի սեկցիաների կազմվելը Ամերիկայում: Ինտերնացիոնալի դրությունը 1870թ.:

## 9. 1868-73 թ.թ. Հեղափոխություններն ԻՍՊԱՆԻԱՅՈՒՄ

Իսպանիայի քաղաքական և տնտեսական կարգը մինչև 1868թ.: Յեկեղեցու ռեակցիոն դերը: 1868-1873թ.թ. Իսպանական բուրժուական հեղափոխությունը: 1868թ. զինվորական ապստամբությունը: Ժողովրդական մասսաների հեղափոխական յեղույթները Մադրիդում, Կադիսում, Մալագայում: Կալաթափոսիական հողերի բռնի զբաղումները Անդալուզիայում: 1869թ. հիմնադիր կորտեսները: Լեոպոլդ Հոհենցոլլերնի թեկնածությունը Իսպանական զահի համար: 1873 թ. Հանրապետությունը: 1873թ. հիմնադիր կորտեսների ընտրությունները: Անհաշտների ապստամբությունը հարավում: Բանվոր դատակարգի դերը 1868-74թ.թ. հեղափոխության մեջ: Բակունինականների տակտիկան: Հանրապետական կառավարության հետ աշխատակցության վիժեցումը բակունինականների կողմից: Պի և Մորգայան: Ենգելսը և Լենինը բակունինականների 1873թ. տակտիկայի մասին: Կարլիստների շարժումը: Միապետության ռեստավրացիան:

## 10. ԲՈՒՐՋՈՒԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՅԵՎ ԱԶԳԱՅԻՆ-ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐՃՈՒՄՆԵՐԻ ԴԱՐԱՇՐՋԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼ-ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ՅԵՎ ԿՈՒՆՏՈՒՐԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Լենինը և Ստալինը 1789-1870թ.թ. դարաշրջանի նշանակությունը մասին: «Արդյունաբերական կապիտալիզմի հաստատումն ու հաղթանակը» (Ստալին): Մեքենայական խոշոր արդյունաբերության հաղթանակը Յեվրոպայի առաջավոր յերկրներում և Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում: Անցումն մեքենաների ոգնությունը մեքենաների արտադրության (50-60թ.թ.) Անգլիայում, հետո և մեքենաների արտադրության (50-60թ.թ.) Անգլիայում, հետո և մեքենաների արտադրության: Առևտրային կապերի աճումը: Գաղութների մյուս յերկրներում: Առևտրային կապերի աճումը: Գաղութների ուժեղացրած հետ մնալը: Գյուղատնտեսության մեջ կապիտալիզմի ներթափանցման տարբեր սատիճանը: Ֆեոդալական-ճորտատիրական հարաբերությունների վերացումը զանազան յերկրներում և շրջաններում:

1789-1870—բուրժուական հեղափոխությունների դարաշրջան: Ստալինը բուրժուական և պրոլետարական հեղափոխությունների հակադրության մասին:

Տեխնիկայի և բնագիտության զարգացումը 19-րդ դարում:



Բունդեն և Կիրխհոֆ: Մարտինի վառարանները: Մենդելևի տար-  
բերի պարբերական սիտեմը: Բերտոլլե: Չարլզ Դարվին (1809-  
1882): Ենգելսը բնագիտության հաջողությունների մասին:

Ծովային արանապորտի դարգացումը: Նոր տեխնիկան ծովա-  
յին և ցամաքային պատերազմում: Մեքենաշինության պրոգրեսը:  
Ելեկտրոտեխնիկայի սկզբնավորությունը:

Լիբերալ բուրժուազիայի իդեոլոգները: Կոնտ և Օպենհեյմ:  
Վոլգար գաղտնի ջառագովությունը քաղաքատնտեսության մեջ  
(Հ. Ջորջ):

Մեծ գիտնականներ և պրոլետարական հեղափոխականներ  
Կ. Մարքսը և Ֆ. Ենգելսը և նրանց ուսմունքը կապիտալիզմի  
զարգացման և խորտակման և պրոլետարիատի զիկտատուրայի մա-  
սին: Դիալեկտիկական մատերիալիզմ, քաղաքատնտեսություն:  
«Կապիտալ»:

Արվեստի զարգացումը: Ռեալիզմը գրականության մեջ (Բալ-  
զակ, Դիկկենս, Թեքերեյ, Գոլտաով Ֆլոբեր): Բողոքի սիմվոլիզ-  
մը: Ազգային-ազատագրական շարժումների ազդեցությունը Վալ-  
ների և Վերդուլյենաշտունի վրա: Լիրիկական ռոմանտիզմը:  
Սիյուն (Գոնտ, Բիզե): Ինտելիգենցիայի գաղափարական կա-  
խումը և նյութական ծանր դրությունը կապիտալիստական  
յերկրներում:

## ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐ ԴԱՍԸՆԹԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Դասընթացի հիմնական գրականությունը

Ա. ՄԱՐԿՍԻԶՄ—ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ ԿԼԱՍԻԿՆԵՐԻ  
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ցույց են տրված առանձին թեմաներով: Հանձնարարվում  
է ոգով և նաև Կ. Մարքս «Избранные произведения» в 2-х  
томах, ИМЭЛ, Партиздат, 1933 г.:

Բ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԸՆԹԱՅԻՆԵՐ

— Новейшая история 3. Европы, առանձին  
թեմաների համար ցույց տված §§:

Շ. Սենյոբու—Политическая История современной  
Европы. (Յեվրոպական մանր պատմություններին և արևելյան  
հարցին վերաբերող գլուխները):

Գ. ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Նոր պատմություն: Վաղերագրեր և նյութեր: Մասն I և II:  
— խմբագրությամբ: ՀԽՍՀ, Պետհրատ—Ցերե-  
վան, 1937 թ.:

## ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐ ԸՍՏ ԹԵՄԱՆԵՐԻ (ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ)

Ընկերներ Ստալինի, Կիրովի, և Ժգանովի ղեկավարությամբ  
ները նոր պատմության դասագրքի կոնսպեկտի մասին:

Ընկ. Ստալինի նամակը Համկ(բ)Կ, պատմության դասագրքի  
մասին:

Կառավարական ժյուրիի վորդումը ԽՍՀՄ-ի պատմության  
համառոտ դասագրքի մասին:

## ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԲՈՒՐժՈՒԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԸ

Ա. ՄԱՐԿՍԻԶՄ—ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ ԿԼԱՍԻԿՆԵՐԸ XVIII-րդ ԴԱՐԻ  
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՄԱՐԿՍ—Ցակոբինների պայքարը ժիրոնդիստների դեմ: Соч.  
т. III, էջ՝ 599-611:

ԵՆԳԵԼՍ—Անտի-Դյուրինգ. Յե. Հայկուսհրատ. 1936 թ. էջ՝ 24-26:  
ԼԵՆԻՆ—Սոցիալ դեմոկրատիայի յերկու տակիկան դեմոկրա-  
տական հեղափոխության մեջ, Հայկուսհրատ. Ցերե-  
վան, 1935 թ. էջ՝ 40-42, 52-53, 129-132:

ԼԵՆԻՆ—Ложно ли запугать рабочий класс «якобинством»?  
Соч. т. XX, стр. 555-556.

ԼԵՆԻՆ—Война и революция. Лекция 27/14 мая 1917 г.  
Соч. т. XXX, стр. 333-335.

ՍՏԱԼԻՆ—Լենինի դի հարցերի շուրջը. IV. Լենինի դի հարցերը,  
հրատ. 10-րդ, Հայկուսհրատ. 1935 թ. էջ՝ 140-143:



ՄՏԱԼԻՆ — Հոկտեմբերյան հեղափոխության միջազգային բնույթը: Լենինի դմի հարցերը, հջ՝ 258:

ՄՏԱԼԻՆ — Զրույց Անգլիացի գրող Հ. Դ. Ուելսի հետ: Լենինի դմի հարցերը, հջ՝ 753-755:

ՄՏԱԼԻՆ — Լենինի մասին, Յե. Հայկուհրատ, 1936 թ. հջ՝ 10-14:

ՄՏԱԼԻՆ — Հոկտեմբերյան հեղափոխության միջազգային բնույթը: Լենինի դմի հարցեր, 10-րդ հրատ: Յե. Կուսհրատ, 1935 թ. հջ՝ 264-266:

ՄՏԱԼԻՆ — Զրույց Եմիլ Լյուդվիգի հետ: Յե. Պետհրատ 1932 թ.

ՄՏԱԼԻՆ — Ռուսաստանի սոցիալ-դեմոկրատական բանվորական կուսակցության «Լոնդոնի համագումարը» «Խորհրդրդային Հայաստան» 16 մայիսի, 1937 թ. № 110:

# I. ԱՐՍՈՒՅՈՒՏԻ ՄՏԱԿԱՆ-ՖԵՌՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԸ ՅԵՎՐՈՊԱ-ՅՈՒՄ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻ, ԱՆԳԼԻԱՅԻ ԲՈՒՐՃՈՒԱԿԱՆ ՇԵՂԱՓՈԽՈՒՅՑԱՆ ՆԱԽՈՐՅԱԿԻՆ

## Հ. Ամերիկաց XVIII դարի վերջում

պ. 25, հջ՝ 15—107

պ. 58, հջ՝ 267—287

պ. 61, հջ՝ 308—314

# II. Ա. ԲՈՒՐՃՈՒԱԿԱՆ ՇԵՂԱՓՈԽՈՒՅՑՈՒՆԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ. ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՅԵՎ ՈՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆԸ

Բ. ԿՈՆՎԵՆՏ, ՄԻՆՉԵՎ 1794 թ.

ՄՏԱԼԻՆ — Զրույց Գերմանացի գրող Ե. Լյուդվիգի հետ: Յե. Պետհրատ, 1932 թ.:

## Գ. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՅԼ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

### III. ՏԵՐՄԻՆՈՒԱՆԱԿԱՆ ԿՈՆՎԵՆՏ. ԴԻՐԵԿՏՈՐԻԱ. ԿՈՆՍՈԼԻԴԱՅՈՒՆ ՅԵՎ ՆԱՊՈԼԵՈՆՅԱՆ ԿԱՅՄՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ա. ՄԱՐԲՍԻԶՄԻ-ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ ԿԼԱՍԻԿՆԵՐԸ

ԵՆԳԵԼՍ — „Положение Германии“ Письмо 1-е Соч. т. V, հջ՝ 4-10:

ԼԵՆԻՆ — «Ֆինլանդիան և Ռուսաստանը». Լենին-Ստալին, Ընտիր յերկեր, յերկու հատորի մեջ, հատ. 1, Յե. Կուսհրատ, 1937 թ. հջ՝ 361-365:

Բոնապարտի դմի սկիզբը: Լենին-Ստալին, Ընտիր յերկեր, 2 հատորի մեջ, հատ. 1, հջ՝ 394-398:

Տարրինակն ու հրեշտ լորը, Յերկեր 6. XXII, Պետհրատ, 1932 թ. հջ՝ 380-389:

«Об оценке текущего момента. Соч. т. XII հջ՝ 377: «Դժբախտ հաշու թյուն» Յերկեր, 6. XXII Հայկուհրատ, 1932-թ. հջ՝ 368:

ՄՏԱԼԻՆ — «Զեկուցում Համկ(բ)Կ. Կենտկոմի փարվարյան պլենումում: «Կուսակցական աշխատանքի թերություններ և տրոցկիստական և այլ յերկերասաններին լիկվիդացիայի յենթարկելու միջոցառումների մասին» Յե. Կուսհրատ, 1937 թ.:

## Բ. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՅԼ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

50, 51-54, պ.պ. 59,60, հջ՝ 239-261 պ. 60, հջ՝ 306-308:

### IV. ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԿՈՆԳՐԵՍԸ ՅԵՎ «ՄՐԲԱԶԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ»

Ա. ՄԱՐԲՍԻԶՄԻ-ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ ԿԼԱՍԻԿՆԵՐԸ

ՄԱՐԲՍ ՅԵՎ ԵՆԳԵԼՍ — Сочинения. т. IX, հջ՝ 371-372:

## Բ. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՅԼ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ



պ.պ. 61, 62, էջ՝ 303-324  
 պ.պ. 63, էջ՝ 324-332  
 պ.պ. 65-67, էջ՝ 343-351  
 պ.պ. 68-69, էջ՝ 352-367  
 պ.պ. 70-71, էջ՝ 367-372

**ՁԵՐՆԻՇԵՎՍԿԻ**—Соч. т. IV, Изд. 1906 г. „Борьба партий во Франции при Людовике XVIII и Карле X“ հոդվածը. էջ՝ 154-220:

## Վ. ՀՈՒԼԻՍՅԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ ՄԻՆՁԵՎ 1848 ԹՎԻ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

### Ա. ՄԱՐԲՍԻՉՄ-ԼԵՆԻՆԻՉՄԻ ԿԼԱՍԻԿՆԵՐԸ

- Ֆ. ԵՆԳԵԼՍ**—Սոցիալիզմի զարգացումը ուսուցիչից դեպի գիտություն: Յե. Կոստան, 1933 թ.:
- Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ**—Կ. Մարքս. Ընտիր յերկեր, վեց հատորի մեջ, Կոստան 1935 թ. էջ՝ 7-42:
- Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ**—Մարքսիզմի յերեք աղբյուրները և յերեք բաղկացուցիչ մասերը, Լենին-Ստալին. Ընտիր յերկեր, 2 հատորի մեջ, հատ. I, Յե. Հայկոստան, 1937 թ. էջ՝ 54-59:
- Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ**—Կ. Մարքսի ուսմունքի պատմական բաղդը: Ընտ. Յերկ. հ. 1, էջ՝ 47-48, Հայկոստան 1935 թ.:
- ՄԱՐԲՍ ՅԵՎ ԵՆԳԵԼՍ**—«Կոմունիստական մանիֆեստ», էջ՝ 24-70, Պետհրատ, 1927 թ.:
- ԵՆԳԵԼՍ**—Կոմունիստների Միության պատմության առթիվ: Սոց. Գ. XXI Կ. 1:
- ԵՆԳԵԼՍ**—Բանվոր դասակարգի զրույցներն Անգլիայում, գլ. XIII (Բանվորական շարժում), Հայկոստան 1934 թ. էջ՝ 338-372
- Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆ**—Ձրույց 1-ին ամերիկական բանվորական պատգամավորության հետ: Լենինիզմի հարցերը, 10-րդ հրատ. էջ՝ 217-220:

### Գ. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՅԼ ԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

պ.պ. 64, էջ՝ 332-345  
 պ.պ. 72-82 էջ՝ 378-455  
 պ.պ. 84-91 էջ՝ 456-505

**ՌՈՏՇՏԵՅՆ**—Ահնարկներ Անգլիայի բանվորական շարժման պատմության (ГИЗ, 1923 г. էջ՝ 5-92 «Չարտիստական շարժում»):  
 «Շվեյցարիա» հոդված ԵՇՅ-յում (հեղինակ Ս. Դ. Սկազկին):

## ՎԻ. 1848—1849 Թ. Թ. ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

### Ա. ՓԵՏՐՎԱՐՅԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ

- ՄԱՐԲՍ**—Классовая борьба во Франции հատ. VIII, էջ՝ 1-87 (ռուս. հրատ.):
- ՄԱՐԲՍ**—Լուի Բոնապարտի Բրյուսների 18-ը, գլ. VII. Հայպետհրատ, 1931 թ. էջ՝ 118-139:
- ԼԵՆԻՆ**—Լուի-Բոնապարտի մասին (Ընտիր հոդվածներ և ճառեր): Մոսկվա 1929 թ. էջ՝ 47-50:
- ԼԵՆԻՆ**—Դասակարգային ինչ աղբյուրից են գալիս և կղան Կապենյակները: Սոց. Գ. XX, էջ՝ 536-538:

### Բ. ՄԱՐՏԻ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊՐՈՒՍԻԱՅՈՒՄ ՅԵՎ ԱՎԱՏՐԻԱՅՈՒՄ

- ՄԱՐԲՍ ՅԵՎ ԵՆԳԵԼՍ**—Հեղափոխությունը և հակահեղափոխությունը Գերմանիայում: Սոց. Գ. VI, էջ՝ 13-111:
- ՄԱՐԲՍ ՅԵՎ ԵՆԳԵԼՍ**—Դիմում Կոմունիստների Միության Կենտկոմին (Սոց. Գ. VIII, էջ՝ 479-490):
- ՄԱՐԲՍ**—Ճառ, արտասանված, «Նոր Հոհենստյան թերթի» հոբեյանին (К. Маркс, Избранные Произведения, т. II, стр. 320-322):
- ԵՆԳԵԼՍ**—Մարքսը և «Նոր Հոհենստյան թերթը» (հուլյն տեղը, էջ՝ 21-29):
- ԼԵՆԻՆ**—Սոցիալ-դեմոկրատիայի յերկու տակտիկական դեմոկրատական հեղափոխության մեջ, Հայկոստան, 1935 թ. էջ՝ 126-128:



ՍՏԱԼԻՆ — Լենինի դմի հարցերը, 10-րդ. հրատ. Էջ՝ 15, 16. Էջ՝ 27-38, 51-52: Լենինի դմի հիմունքների մասին. (նույն տեղը, Էջ՝ 40):

ՍՏԱԼԻՆ — Մարքսիզմը և ազգային հարցը, «Մարքսիզմը և ազգային-զաղուծային հարցը» ժողովածուի մեջ. Ֆերեվան, 1935 թ.:

#### Դ. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՅԼ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Իտալիան 1847 թվին: «Իտալիա» հոգվածը ԵՇԶ-յում :

### VII. 50-60-ԱԿԱՆ Ք. Ք. ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՎՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ. ԱՐԵՎԵԼՏԱՆ ՀԱՐՅ. ՂՐԻՄԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

#### Ա. ՄԱՐԲՄԻԶՄ-ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ ԿԼԱՍԻԿՆԵՐԸ

ԵՆԳԵԼՍ — Ույթն ու եկոնոմիկան Գերմանական կայսրության կազմվելու մեջ (отдельн. Издание):

ԵՆԳԵԼՍ — Հեղափոխությունը Չինաստանում և Ֆեվրոպայում: Соч. т. IX, Էջ՝ 311-320:

— Բրիտանական տիրապետությունը Հնդկաստանում: Соч. т. IX, Էջ՝ 346-353:

— Բրիտանական տիրապետության ապագա արդյունքները: Соч. т. IX, Էջ՝ 362-370:

ՄԱՐԲՄ ՅԵՎ ԵՆԳԵԼՍ — Ընտրություններն Անգլիայում: Соч. т. IX, Էջ՝ 3-8:

ՄԱՐԲՄ ՅԵՎ ԵՆԳԵԼՍ — Իրանդիայի մասին գրած նամակները: Избранные произведения, т. II, Էջ՝ 500-506:

Կ. ՄԱՐԲՄ — Քաղաքացիական պատերազմի Հյուսիսային Ամերիկայում: Соч. т. XII, Էջ՝ 232-257:

ՄԱՐԲՄ ՅԵՎ ԵՆԳԵԼՍ — Հոգվածներ Իտալիայի վերամիավորման մասին: Соч. т. IX, Կ. II, Էջ՝ 217-225, т. II, Կ. II, Էջ՝ 34-37, 61-66, 95-99, 123-127, 144-152:

ՍՏԱԼԻՆ — Մարքսիզմը և ազգային հարցը: «Մարքսիզմը և ազգային-զաղուծային հարցը» ժողովածուի մեջ: Ֆերեվան, 1935 թ.:

#### Բ. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՅԼ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Շ. ՍԵՆՅՈՒՐՈՍ — Ժամանակակից Ֆեվրոպայի քաղաքական պատմությունը: Արևելյան հարցին և մանր պետություններին վերաբերող գլուխները: (ռուսերեն):

— Իտալիա: Հոգված ԵՇԶ-յում (հեղ. Նեվլեր):

ՎԻՊՊԵՐ — Դասագիրք նոր պատմության, Հրատ. 1910 թ. Էջ՝ 439-446 (տեղեկանքների համար) (ռուսերեն):

ԶԱՍԼԱՎՍԿԻ — Ակնարկներ Հյուսիսային Ամերիկայի պատմության XVIII—XIX դ.դ. (ռուսերեն):

#### Գ. I ԻՆՏԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼ

#### Ա. ՄԱՐԲՄԻԶՄ-ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ ԿԼԱՍԻԿՆԵՐԸ

ՄԱՐԲՄ ՅԵՎ ԵՆԳԵԼՍ — Соч. т. XIII, Կ. I (1-ին Ինտերնացիոնալի վավերագրերը):

ՋԵՌԱՐԿ — 1 Ինտերնացիոնալի հիմնումը, ИМЭЛ 1934 թ. (Վավերագրերի ժողովածու) (ռուսերեն):

#### ԼՐԱՑՈՒՑԻԶ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԱԹՅԵԶ — Ֆրանսիական հեղափոխություն, հատ. III (ռուսերեն):

Ա. ԲԱԲԻՆ — ՀԱՄԵՆ-ի պատմությունը: ՍՊԲ. 1910 թ. (ռուսերեն):

Ա. ՅԵՖԻՄՈՎ — Կապիտալիզմի պատմության շուրջը ԱՄՆ-ում: М. Соцэгиз, 1937 г.:

Ֆ. ՊՈՏՅՈՄԿԻՆ — 1834 թ. Լիոնի ապստամբությունը: М. Соцэгиз, 1937 г.:

ԻՇԼԵՐ — Գարիբալդի: М. Соцэгиз, 1936 г.:

#### ՏԵՂԵԿԱՆՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Շ. ՍԵՆՅՈՒՐՈՍ — Արևմտյան Ֆեվրոպայի քաղաքական պատմությունը: մ. I, II (ռուսերեն):

ԼԱՎԻՍ ՅԵՎ ՌԱՄԲՈ — Արևմտյան Ֆեվրոպայի և արտա-յեվրոպական յերկրների պատմությունը XIX դ. հատ. I-XVI- (ռուսերեն):



023

Թարգմ. իմր. Մ. ՍԱՆԹՐՈՍՅԱՆ

Սրբագրիչ՝ Կ. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Դրվիտի լիազոր Տ—3553, Պատվեր Ա. 15 Տիրած 600

Հանձնված և արտադրության 20 հունվարի 1938 թ.,

Ստորագրված և տպագրելու 9 փետրվարի. 1938 թ.,

Ուսուցիչների Վորակավորման Ինստիտուտի տպարան,  
Յերեան, Մարջի փողոց Ա 17

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0400977



ПРОГРАММА  
ПО НОВОЙ ИСТОРИИ 1 ч.  
Институт Повышения Квалификации Учителей  
Арм. ССР  
Ереван; 1938 г.